

<http://doi.org/10.22133/tlj.2025.504306.1240>

The Impact of Tourism Industry Development on Employment and Entrepreneurship in Bamyan, Afghanistan

Mohammad Ibrahim Akbary

Ph.D. in Economics and Faculty Member at the Faculty of Economics, Bamika Institute of Higher Education, Bamyan, Afghanistan.

Article Info	Abstract
Original Article	
Received: 03-02-2025	
Accepted: 21-05-2025	
Keywords: Tourism Development Employment Generation Entrepreneurship Economic Sustainability Bamyan	Tourism, as a pivotal engine of global economic growth, plays a transformative role in not only value creation but also the advancement of employment and entrepreneurial ecosystems. This study employs a comprehensive analytical framework that combines advanced econometric modeling with qualitative inquiry to examine the impact of tourism development on job creation and entrepreneurial activity in Bamyan province, Afghanistan. Anchored in the theories of sustainable development and regional entrepreneurship, the research utilizes linear regression analysis, Pearson correlation, and thematic analysis to derive robust empirical insights. The findings reveal a statistically significant and positive association between tourism development and improvements in employment and entrepreneurship indices. Key enabling factors—including infrastructure development, service quality enhancement, and institutional support—are identified as critical to amplifying the sector's economic multiplier effects. Empirical evidence indicates that tourism-induced growth fosters long-term employment stability, reduces regional unemployment, and enhances economic resilience among local communities. Furthermore, tourism serves as a catalyst for entrepreneurial innovation, particularly in sectors such as eco-tourism, handicrafts, and hospitality services. Nonetheless, persistent structural deficiencies, financial limitations, and the absence of coherent policy frameworks significantly constrain the region's ability to fully harness its tourism potential. Strategic interventions and policy reforms are therefore imperative to unlock Bamyan's sustainable economic trajectory. JEL Classification: L83, J21, M13, O18
*Corresponding author e-mail: m.ebrahimakbary@gmail.com	
How to Cite: Akbary, M. I. (2025). The Impact of Tourism Industry Development on Employment and Entrepreneurship in Bamyan, Afghanistan. <i>Tourism and Leisure Time Journal</i>, 10(20), 213-243.	
Published by University of Science and Culture https://www.usc.ac.ir Online ISSN: 2783-3828	

1. Introduction

Tourism has emerged as a critical driver of sustainable economic development, particularly in regions rich in cultural heritage and natural beauty. It offers numerous socio-economic benefits, such as job creation, income generation, and the stimulation of entrepreneurial activities. The labor-intensive nature of tourism makes it a key sector in providing employment opportunities across multiple industries, from hospitality to transportation, while also creating opportunities for local entrepreneurship. As a global economic engine, tourism is not only a tool for value creation but also a strategic instrument for fostering economic diversification, particularly in fragile and developing economies.

In Afghanistan, where decades of conflict have left a significant impact on the economy, the tourism sector remains underdeveloped and largely untapped. However, the potential for tourism to serve as a catalyst for economic transformation is immense, especially in provinces such as Bamyan. Known for its UNESCO World Heritage sites, including the iconic Buddha statues, pristine natural landscapes, and a rich cultural heritage, Bamyan offers substantial potential for growth in tourism. Yet, despite these advantages, the region faces a series of structural barriers—such as inadequate infrastructure, lack of access to finance, limited institutional capacity, and fragmented policy frameworks—that have stunted the development of the tourism sector.

In this context, the question arises: Can the development of tourism in Bamyan serve as a catalyst for both job creation and entrepreneurship? This study aims to explore the role of tourism in the economic development of Bamyan by examining its impact on employment generation and entrepreneurship. Through a mixed-methods approach, combining econometric analysis with qualitative research, this study seeks to uncover the complex relationship between tourism development and economic outcomes in this region. The research is guided by two central hypotheses:

H1: Tourism development has a statistically significant positive effect on employment generation in Bamyan.

H2: Tourism development significantly enhances entrepreneurial activity in the region.

Understanding these dynamics is critical for formulating evidence-based policy recommendations that can unlock the potential of tourism in Afghanistan, leading to long-term economic sustainability.

2. Literature Review

Extant literature underscores tourism's role in enhancing local economic resilience, fostering innovation, and improving quality of life, particularly in developing and post-conflict settings. Tourism generates employment directly through hospitality and service industries, and indirectly through supply chains and local enterprise development. Studies by Elizabeth (2024), Fieger et al. (2024), Rahman et al. (2024), and Ladkin et al. (2023) emphasize the need for integrated policy frameworks and institutional capacity building to maximize tourism's socio-economic benefits.

Further, entrepreneurship driven by tourism has been shown to stimulate inclusive growth, particularly in niche sectors such as eco-tourism, cultural heritage industries, and artisanal handicrafts. However, the literature also highlights barriers such as limited access to capital, lack of training, and poor infrastructure—challenges that are especially pronounced in fragile contexts like Afghanistan.

3. Methodology

The study adopts a mixed-methods approach, integrating quantitative and qualitative data to ensure a comprehensive evaluation of tourism's economic impact. The research is applied and descriptive-analytical in design.

Quantitative data were collected through structured questionnaires distributed among local entrepreneurs, tourism workers, and business owners in Bamyan. Statistical analysis was conducted using SPSS, employing Pearson correlation, linear regression, and ANOVA to test hypotheses and measure variable relationships.

Qualitative data were obtained via semi-structured interviews with tourism professionals, policymakers, and regional development experts. A thematic analysis framework was used to identify recurring patterns and challenges.

This integrated methodology enabled triangulation of findings and enhanced the validity of the results.

4. Results

The quantitative analysis provides robust evidence that tourism development in Bamyan has had a positive and statistically significant effect on employment and entrepreneurship. The regression models indicate a strong correlation between the growth of the tourism sector and job creation in the region. Specifically, the Pearson correlation coefficient between tourism development indicators and employment growth was found to be $r = 0.85$ ($p < 0.000$), suggesting a high positive association between the two variables. This finding underscores the importance of the tourism sector in providing employment opportunities, particularly in areas with limited alternative industries.

The development of tourism in Bamyan has created jobs not only in the hospitality and service sectors but also in related industries such as transportation, food services, and construction. For example, the opening of new hotels, eco-lodges, and tour agencies has created numerous direct and indirect employment opportunities. Moreover, the tourism industry has spurred the development of local supply chains, further amplifying its economic impact.

In terms of entrepreneurship, the study found that tourism development has stimulated significant growth in small and medium-sized enterprises (SMEs). The Pearson correlation between tourism development and entrepreneurship was $r = 0.78$, reflecting a strong relationship between the two. Entrepreneurs in Bamyan have increasingly ventured into tourism-related businesses, such as handicraft shops, tour guide services, eco-tourism ventures, and transportation services. The growth of these businesses is directly linked to the influx of tourists, which has created a burgeoning market for locally produced goods and services.

The qualitative analysis further corroborates these findings. Interviews with local entrepreneurs, tourism professionals, and government officials revealed that the primary drivers of tourism-related entrepreneurship include the region's natural beauty, cultural heritage, and the increasing interest from both local and international tourists. Respondents highlighted the success stories of local businesses, particularly in eco-tourism, where entrepreneurs have capitalized on the region's unique environment and cultural resources.

However, despite these positive developments, several key constraints were identified that limit the full potential of tourism development in Bamyan. These include:

Limited access to finance: Many entrepreneurs struggle to secure funding to start or expand their businesses. The lack of affordable financing options hampers growth and innovation within the sector.

Inadequate training in business management and marketing: Local entrepreneurs often lack the necessary skills to effectively manage and market their businesses, which reduces their ability to compete in the broader tourism market.

Poor transport and accommodation infrastructure: While Bamyan's cultural and natural assets are significant, the region's underdeveloped infrastructure makes it difficult for tourists to access and enjoy these sites. Issues such as limited road access, inadequate public transportation, and a lack of modern hotels and lodges remain major barriers to attracting more visitors.

Weak coordination among government agencies and private sector actors: Effective tourism development requires strong collaboration between government entities, private businesses, and local communities. However, in Bamyan, coordination among these stakeholders remains weak, resulting in fragmented efforts and missed opportunities.

Despite these constraints, the overall findings point to a significant opportunity for tourism to contribute to Bamyan's economic development, particularly in terms of employment generation and entrepreneurship.

5. Conclusion

The results of this study provide compelling evidence that tourism development in Bamyan has had a positive impact on employment generation and entrepreneurial activity. The tourism sector has created new livelihood opportunities for local residents and enabled innovation among entrepreneurs. Small businesses in sectors such as eco-tourism, handicrafts, and hospitality have flourished as a result of increased tourist flows. Moreover, tourism has contributed to reducing regional unemployment and enhancing the economic resilience of local communities.

However, while the potential of tourism is evident, several systemic barriers continue to hinder its full realization. In order to unlock the full economic potential of tourism in Bamyan, strategic interventions are necessary. Several policy recommendations have been identified to address the challenges and foster the sustainable development of tourism in the region:

Infrastructure investment: Significant investment is needed in transport infrastructure, including roads, airports, and public transportation systems, as well as in accommodation facilities and public amenities. These investments would improve the accessibility and attractiveness of Bamyan as a tourist destination.

Human capital development: Targeted training programs should be implemented to improve the skills of local entrepreneurs, tourism service providers, and workers in the hospitality industry. Training in business management, marketing, and digital skills is particularly crucial for helping local businesses thrive in a competitive tourism market.

Financial mechanisms: The establishment of financial mechanisms such as low-interest loans, tax incentives, and startup grants would provide much-needed capital for local entrepreneurs to start and grow tourism-related businesses. Public-private partnerships could also play a key role in fostering investment in the sector.

Policy coherence and coordination: It is crucial for government agencies to work together with private sector actors to create a coherent policy framework for tourism development. Coordination between these stakeholders would ensure that efforts are aligned and that resources are used effectively.

By adopting a comprehensive and integrated approach to tourism development, Bamyan can position itself as a leading destination for sustainable tourism in Afghanistan. This would not only contribute to the region's economic resilience but also support broader national development goals, particularly in fostering inclusive growth and reducing poverty in post-conflict regions. The findings of this study offer valuable insights for other regions in Afghanistan and similar fragile economies seeking to leverage tourism as a tool for sustainable economic development.

گردشگری و اوقات فراغت

<http://doi.org/10.22133/tlj.2025.504306.1240>

بررسی تأثیر توسعه صنعت گردشگری در اشتغال‌زایی و کارآفرینی در بامیان، افغانستان

محمد ابراهیم اکبری

دکتری تخصصی اقتصاد و عضو هیئت علمی دانشکده اقتصاد، مؤسسه تحصیلات عالی بامیکا، بامیان، افغانستان.

اطلاعات مقاله	چکیده
مقاله پژوهشی	
تاریخ دریافت:	صنعت گردشگری به عنوان یکی از مؤلفه‌های اصلی اقتصاد جهانی، در خلق ارزش افزوده اقتصادی، ارتقای اشتغال و تقویت کارآفرینی نقشی مؤثر ایفا می‌کند. این صنعت با بهره‌گیری از ظرفیت‌های بومی و طبیعی به توسعه پایدار مناطق مستعد کمک می‌کند. این پژوهش با هدف بررسی تأثیر توسعه صنعت گردشگری در اشتغال‌زایی و کارآفرینی در ولایت بامیان، یکی از ولایات مستعد گردشگری در افغانستان، انجام شده است. به منظور برآورد الگو، از رویکردی تحلیلی با بهره‌گیری از روش‌شناسی ترکیبی (کمی و کیفی) استفاده شده است.
تاریخ پذیرش:	
۱۴۰۳/۱۱/۱۵	
۱۴۰۴/۰۲/۳۱	
واژگان کلیدی:	یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که توسعه صنعت گردشگری تأثیر مثبت و معناداری در شاخص‌های اشتغال‌زایی و کارآفرینی در بامیان دارد. نتایج تحلیل هم‌بستگی پیرسون نشان می‌دهد که میان شاخص توسعه صنعت گردشگری و اشتغال‌زایی ضریب هم‌بستگی ۰/۸۵ و با شاخص کارآفرینی ۰/۷۸ برقرار است. همچنین، تحلیل رگرسیون خطی بیانگر آن است که با افزایش یک واحدی در شاخص توسعه صنعت گردشگری، نرخ اشتغال به‌طور میانگین ۱/۳۲ واحد افزایش و شاخص کارآفرینی ۱/۴۵ واحد بهبود یافته است. علاوه بر این، نتایج تحلیل کیفی نیز نشان می‌دهد که گردشگری به عنوان کاتالیزوری اقتصادی، زمینه‌ساز شکل‌گیری و رشد کسب‌وکارهای نوپا در حوزه‌های همچون اقامتگاه‌های بوم‌گردی، صنایع دستی و خدمات گردشگری شده است. با این حال، ضعف زیرساختی، محدودیت‌های مالی و فقدان سیاست‌های حمایتی کارآمد از جمله چالش‌هایی هستند که بهره‌برداری کامل از ظرفیت‌های گردشگری بامیان را با موانعی مواجه ساخته‌اند.
رایانامه:	
m.ebrahimakbary@gmail.com	

*نویسنده مسئول

نحوه استناددهی:

اکبری، محمد ابراهیم (۱۴۰۴). بررسی تأثیر توسعه صنعت گردشگری در اشتغال‌زایی و کارآفرینی در بامیان، افغانستان. گردشگری و اوقات فراغت، ۱۰(۲۰)، ۲۱۵-۲۴۵.

ناشر: دانشگاه علم و فرهنگ <https://www.usc.ac.ir>

شاپای الکترونیکی: ۲۷۸۳-۳۸۲۸

مقدمه

گردشگری یکی از ارکان اصلی اقتصاد جهانی است که علاوه بر درآمدزایی، نقشی اساسی در تقویت هویت فرهنگی، اشتغال‌زایی پایدار، کاهش فقر و جذب سرمایه‌گذاری ایفا می‌کند و به‌منزله ابزاری مؤثر در تحقق توسعه پایدار شناخته می‌شود (Ady et al., 2022). در جوامعی که با محدودیت‌های ساختاری نظیر بیکاری گسترده، نابرابری اقتصادی و وابستگی به منابع محدود مواجه‌اند، گردشگری می‌تواند به‌عنوان محرک اصلی بازسازی اقتصادی و اجتماعی ایفای نقش کند (Bulgan et al., 2019; Somnuxpong & Chiarasumran, 2014). در سطح جهانی، کشورهای مختلف با بهره‌گیری از جاذبه‌های طبیعی و فرهنگی، توانسته‌اند زیرساخت‌های لازم برای توسعه صنعت گردشگری را فراهم کنند. این اقدامات نه تنها به رشد اقتصادی و افزایش اشتغال منجر شده است، بلکه زمینه‌ساز توسعه کارآفرینی در بخش‌های مرتبط با گردشگری همچون هتل‌داری، رستوران‌داری، حمل‌ونقل، خدمات راهنمایی گردشگران و تولید محصولات محلی شده است (Higgins, 2018; UNWTO, 2018). گردشگری، به‌عنوان یکی از بخش‌های اصلی اقتصاد، نقشی اساسی در ایجاد فرصت‌های شغلی پایدار و تقویت کارآفرینی‌های نوآورانه ایفا کرده و مستقیم و غیرمستقیم در فرایند توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورهای مختلف تأثیرگذار بوده است (Khairy et al., 2023). همچنین، گردشگری با ترویج و حفاظت از فرهنگ‌ها و سنت‌های محلی و تأکید بر مدیریت پایدار منابع طبیعی، می‌تواند به تقویت هویت فرهنگی و پایداری زیست‌محیطی کمک کند (McKercher, 2020). با این حال، چالش‌هایی نظیر نبود برنامه‌ریزی راهبردی، ضعف زیرساخت‌های اساسی و کمبود آموزش‌های تخصصی، از موانع اصلی بهره‌برداری بهینه از ظرفیت‌های این صنعت به‌شمار می‌رود (Seker, 2022; Pasca et al., 2021; Amin et al., 2020). بنابراین، تدوین سیاست‌های جامع و یکپارچه در راستای توسعه پایدار گردشگری ضروری به نظر می‌رسد.

در افغانستان، به‌ویژه در ولایت بامیان، صنعت گردشگری به‌عنوان یکی از منابع بالقوه برای توسعه اقتصادی و اجتماعی شناخته شده است. بامیان با بهره‌مندی از جاذبه‌های تاریخی و طبیعی منحصر به فرد، از جمله آثار تاریخی مجسمه‌های بودا، مناظر طبیعی منحصر به فرد و پیشینه‌ای تاریخی غنی، پتانسیل درخورتوجهی برای تبدیل شدن به یک مقصد گردشگری برجسته را در سطوح منطقه‌ای و بین‌المللی دارد (Esmailnejad, 2021). این منطقه با ترکیبی از تاریخ، فرهنگ، و طبیعت، فرصتی بی‌نظیر برای اشتغال‌زایی، تقویت کارآفرینی، و بهبود وضعیت اقتصادی جامعه محلی ارائه می‌دهد. با این حال، ضعف در زیرساخت‌های گردشگری، نبود سیاست‌گذاری‌های جامع و هدفمند، و چالش‌های امنیتی از جمله موانع اصلی در مسیر بهره‌برداری از این ظرفیت‌ها به‌شمار می‌روند. این پژوهش با هدف تحلیل تأثیرات توسعه صنعت گردشگری در اشتغال‌زایی و کارآفرینی در ولایت بامیان انجام شده است. در این راستا، پرسش اساسی پژوهش آن است که توسعه صنعت گردشگری در بامیان چه تأثیری در شاخص‌های اشتغال‌زایی و کارآفرینی دارد. بر مبنای این چهارچوب، فرضیه‌های پژوهش چنین صورت‌بندی شده‌اند: نخست توسعه صنعت گردشگری تأثیر مثبت و معناداری در افزایش اشتغال در بامیان دارد؛ دوم گردشگری موجب ارتقای ظرفیت‌های کارآفرینی در بامیان می‌شود.

این پژوهش در شش بخش سازمان‌دهی شده است. بخش اول به معرفی تحقیق و اهداف آن اختصاص دارد. در بخش‌های دوم و سوم، مبانی نظری و پیشینه پژوهش تبیین می‌شود. بخش چهارم روش‌شناسی پژوهش را شامل می‌شود، در حالی که بخش پنجم به تحلیل نتایج و بررسی تأثیر گردشگری در اشتغال‌زایی و کارآفرینی در بامیان می‌پردازد. در نهایت، بخش ششم به نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهاد اختصاص دارد.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

صنعت گردشگری، به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های اساسی اقتصاد جهانی، نقشی بنیادین در تسهیل فرایند اشتغال‌زایی و تقویت زیرساخت‌های کارآفرینی ایفا می‌کند. این صنعت، با بهره‌گیری از ظرفیت‌های متنوع فرهنگی، طبیعی و انسانی، نه تنها در رشد و توسعه اقتصادی جوامع نقش‌آفرین است، بلکه به‌عنوان ابزاری کارآمد در بهبود شاخص‌های معیشتی، کاهش نابرابری‌های اقتصادی و تقویت انسجام اجتماعی عمل

می‌کند (Murniati et al., 2021; Vazquez et al., 2021; Thullah & Jalloh, 2021). تحلیل و بررسی تأثیرات این صنعت در حوزه اشتغال‌زایی و کارآفرینی، افق‌های نوینی را برای تحقق توسعه پایدار گشوده و زمینه بهره‌برداری بهینه از قابلیت‌های بومی و منطقه‌ای را فراهم ساخته است. این پژوهش در چهارچوب نظریه توسعه پایدار، اقتصاد خلاق و نظریه کارآفرینی منطقه‌ای به تحلیل نقش صنعت گردشگری در اشتغال‌زایی و توسعه کارآفرینی می‌پردازد. نظریه توسعه پایدار بر استفاده بهینه از منابع طبیعی و انسانی برای پاسخ‌گویی به نیازهای نسل فعلی، بدون لطمه به نسل‌های آینده، تأکید دارد. گردشگری در این نظریه به‌عنوان یکی از ابزارهای اصلی برای دستیابی به رشد متوازن و عدالت اجتماعی تلقی می‌شود. نظریه اقتصاد خلاق نیز تأکید دارد که خلاقیت، نوآوری و استفاده از ظرفیت‌های فرهنگی محرک اصلی توسعه اقتصادی و اشتغال است. همچنین، نظریه کارآفرینی منطقه‌ای بر نقش محیط‌های محلی و منطقه‌ای در شکل‌گیری و گسترش فعالیت‌های کارآفرینانه تمرکز دارد (Teruel Sanchez et al., 2025; Fernandez Bedoya et al., 2025). این نظریه‌ها به‌طور مشترک بیان می‌دارند که صنعت گردشگری از طریق خلق فرصت‌های جدید، تحریک خلاقیت، بهره‌برداری از مزیت‌های نسبی و پیوند بین منابع محلی و بازارهای جهانی، به رشد اقتصادی پایدار منجر می‌شود.

در حوزه اشتغال‌زایی، صنعت گردشگری با ایجاد فرصت‌های شغلی متنوع، به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین منابع درآمدزایی و کاهش نرخ بیکاری در سطح جهانی، شناخته می‌شود. این صنعت به‌دلیل گستردگی زنجیره تأمین خود، طیف وسیعی از مشاغل را شامل می‌شود که از بخش‌هایی نظیر هتلداری و رستوران‌داری تا صنایع دستی و حمل‌ونقل را دربر می‌گیرد (Zhao et al., 2023; Erzsebet, 2024). براساس گزارش‌های سازمان جهانی گردشگری، بیش از ۱۰ درصد از اشتغال جهانی به‌صورت مستقیم یا غیرمستقیم به گردشگری وابسته است. این آمار نه‌تنها بیانگر ظرفیت گسترده این صنعت در کاهش بیکاری است، بلکه بر اهمیت آن در کاهش نابرابری‌های اقتصادی و توزیع عادلانه فرصت‌های شغلی در جوامع مختلف تأکید دارد.

علاوه‌براین، صنعت گردشگری با تقویت زیرساخت‌های محلی و منطقه‌ای، تحولی بنیادین در ایجاد فرصت‌های شغلی در مناطقی رقم زده است که پیش‌تر از توسعه اقتصادی محروم بودند (Vazquez et al., 2021; Demir et al., 2021). مناطق روستایی و کمتر توسعه‌یافته، که از سرمایه‌های طبیعی و فرهنگی غنی برخوردارند، با ورود گردشگران به مراکز اقتصادی پویا تبدیل شده‌اند. این تحول نه‌تنها موجب کاهش مهاجرت بی‌رویه به شهرها شده، بلکه به پایداری اقتصادی این مناطق کمک کرده است (Weaver, 2006). تأثیر دوگانه گردشگری در تقویت اقتصاد محلی و توزیع عادلانه فرصت‌های شغلی، نقشی اساسی در کاهش نابرابری‌های منطقه‌ای و ارتقای عدالت اجتماعی ایفا می‌کند و به‌عنوان یکی از ابزارهای اصلی توسعه پایدار شناخته می‌شود.

در عرصه توسعه کارآفرینی، صنعت گردشگری به‌عنوان یک موتور محرکه تحول اقتصادی، بستر منحصربه‌فردی برای ظهور و گسترش کسب‌وکارهای نوآورانه فراهم کرده است (Brookes & Altinay, 2015). این صنعت، با تحریک تقاضا برای محصولات و خدمات خلاقانه و متمایز، به‌طور مؤثر زمینه‌ساز ظهور فعالیت‌های کارآفرینانه‌ای نظیر اقامتگاه‌های بوم‌گردی، تورهای تخصصی و تولیدات فرهنگی با ویژگی‌های منحصربه‌فرد شده است (Bosworth & Farrell, 2011). کارآفرینان، با بهره‌برداری از ظرفیت‌های بومی و نوآورانه موجود در این صنعت، نه‌تنها قادر به ایجاد جریان‌های پایدار درآمدی شده‌اند، بلکه از طریق تقویت و بازآفرینی ارزش‌های فرهنگی و تاریخی، در احیای هویت اجتماعی و تقویت سرمایه فرهنگی جوامع محلی نقش مؤثری ایفا کرده‌اند (Fu et al., 2019). به‌طور خاص، راه‌اندازی اقامتگاه‌های بوم‌گردی در مناطق روستایی، علاوه بر اشتغال‌زایی مستقیم، موجب شکل‌گیری زنجیره‌ای از فرصت‌های اقتصادی مکمل شده و به‌عنوان الگویی مؤثر در تحقق توسعه پایدار و عدالت اقتصادی - اجتماعی، نقشی بی‌بدیل در توزیع عادلانه منافع اقتصادی ایفا می‌کند (Baum et al., 2020).

ارتباط دوسویه و تقویت‌کننده میان اشتغال‌زایی و کارآفرینی در صنعت گردشگری، به‌عنوان یکی از ویژگی‌های متمایز این حوزه، نقش برجسته‌ای در تسریع فرایندهای توسعه اقتصادی و اجتماعی ایفا می‌کند. از یک‌سو، توسعه کارآفرینی در این صنعت، با خلق فرصت‌های شغلی نوین در بخش‌های متنوع، به تقویت بنیان‌های اقتصادی کمک می‌کند و از سوی دیگر، فرایند اشتغال‌زایی به‌عنوان محرکی برای نوآوری و

خلاقیت، زمینه‌ساز ارتقای کیفیت خدمات و محصولات گردشگری می‌شود (Khairy et al., 2023; Alhemimah et al., 2024). این تعامل دوسویه، به‌ویژه در جوامعی که از منابع طبیعی و فرهنگی غنی بهره‌مندند، قادر است به‌طور مؤثر و شگرفی به رشد پایدار اقتصادی و اجتماعی این جوامع کمک کند. به‌طور خاص، کارآفرینی در عرصه خدمات گردشگری دیجیتال، نه تنها به‌طور مستقیم موجب جذب گردشگران بیشتر می‌شود، بلکه به‌واسطه ایجاد فرصت‌های شغلی در حوزه‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات، بستری برای نوآوری‌های فناورانه و توسعه زیرساخت‌های دیجیتال در این جوامع فراهم می‌آورد (Hussein et al., 2024; Xu et al., 2023).

با وجود تمامی ظرفیت‌های بالقوه، صنعت گردشگری در بسیاری از کشورها با چالش‌های عمده‌ای نظیر کمبود زیرساخت‌های مناسب، ضعف در سرمایه‌گذاری و ناکارآمدی در بازاریابی مواجه است. این موانع، هرچند به‌طور چشمگیری سرعت رشد این صنعت را محدود می‌سازند، با تدوین سیاست‌های کلان و هدفمند، همراه با برنامه‌ریزی راهبردی و بهره‌برداری از شیوه‌های نوین مدیریتی، حل شدنی هستند (بساک و دین‌پرست، ۱۳۹۹؛ فیض‌پور و همکاران، ۱۴۰۲؛ هاشمی دیزج و همکاران، ۱۴۰۲). در این راستا، حمایت مؤثر دولت‌ها از کارآفرینان، توسعه زیرساخت‌های گردشگری و تقویت ظرفیت‌های آموزشی نیروی کار نه تنها به رفع این چالش‌ها کمک می‌کند، بلکه مسیر بهره‌برداری بهینه از ظرفیت‌های موجود را هموار ساخته و به ارتقای پایداری و رقابت‌پذیری این صنعت در سطح جهانی منجر می‌شود.

درنهایت، صنعت گردشگری به‌عنوان یکی از ارکان اساسی و محوری اقتصاد جهانی، از ظرفیت‌های منحصر به فردی برای اشتغال‌زایی و توسعه کارآفرینی بهره‌مند است. این صنعت، با تلفیق منابع طبیعی و فرهنگی با خلاقیت انسانی، نه تنها به تقویت رشد اقتصادی می‌پردازد، بلکه در حفظ و ارتقای هویت‌های فرهنگی و اجتماعی نیز نقشی بنیادین ایفا می‌کند. سرمایه‌گذاری هدفمند در این حوزه، به‌ویژه با توجه به اصول پایداری و مسئولیت اجتماعی، مسیر توسعه‌ای متوازن و جامع را برای جوامع بشری فراهم می‌آورد؛ به‌گونه‌ای که منافع اقتصادی آن به‌طور عادلانه در سطح محلی و جهانی توزیع و درعین حال، حفاظت از منابع طبیعی و فرهنگی برای نسل‌های آینده تضمین می‌شود.

مرور پیشینه پژوهش

پیشینه پژوهش لاتین

الیزابت^۱ (2024)، با تحلیل داده‌های اتحادیه اروپا، نشان می‌دهد که صنعت گردشگری نقش شایان توجهی در اشتغال‌زایی ایفا می‌کند؛ به‌ویژه از طریق مشارکت گسترده شرکت‌های کوچک و متوسط. همچنین ویژگی‌هایی نظیر سطح دستمزد و هزینه‌های نیروی کار، این صنعت را از سایر بخش‌های اقتصادی متمایز ساخته است. فیگر و همکاران^۲ (2024)، در مطالعه‌ای که تأثیر همه‌گیری کووید ۱۹ را بر ثبت‌نام و اشتغال فارغ‌التحصیلان آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در صنعت گردشگری و مهمان‌نوازی استرالیا طی سال‌های ۲۰۱۸ تا ۲۰۲۱ بررسی کرده‌اند، دریافته‌اند که تأثیر این همه‌گیری کمتر از میزان پیش‌بینی شده، مخرب بوده است. اگرچه در سال ۲۰۲۰ کاهش موقتی در نرخ اشتغال به ثبت رسیده، اما در سال ۲۰۲۱ وضعیت به‌طور معناداری بهبود یافته است. رحمان^۳ و همکاران (2024) با استفاده از مدل‌های اقتصادسنجی پیشرفته، از جمله مدل پنل جی‌ال‌اس^۴، سیستم دو مرحله‌ای جی‌ام‌ان^۵ و رگرسیون کوانتایل (QR)، اثر گردشگری بر اشتغال زنان در ۴۲ کشور آفریقایی را بررسی کرده‌اند. یافته‌ها حاکی از آن است که گردشگری به‌طور کلی موجب افزایش مشارکت زنان در بازار کار می‌شود. با این حال، در بخش کشاورزی تأثیر منفی و در بخش‌های خدماتی و تولیدی، آثار مثبت و معناداری بر اشتغال زنان، به‌ویژه از منظر فراهم آوردن فرصت‌های شغلی پایدار، مشاهده شده است. مانالو و سیماتوپانگ^۶ (2024) با مرور نظام‌مند مقالات علمی منتشر شده بین سال‌های ۲۰۱۳ تا ۲۰۲۳، کارآفرینی در

1. Erszebet
2. Fieger
3. Rahman
4. GLS
5. GMM
6. Manalu & Simatupang

گردشگری را پدیده‌ای پیچیده و چندلایه معرفی می‌کنند. ایشان با بهره‌گیری از چهارچوب «درهم‌تیدگی ترکیبی»، نقش عوامل نهادی، زیرساختی، فرهنگی، اجتماعی و بازار را در شکل‌گیری منابع و راهبردهای کارآفرینانه، اساسی می‌دانند.

لادکین و همکاران^۱ (2023) با مروری جامع بر ادبیات مرتبط با اشتغال و بازار کار در بخش گردشگری از سال ۱۹۷۳ تا ۲۰۲۰، مضامین اصلی این حوزه را شناسایی کرده و بر ضرورت درک عمیق‌تر این بازار تأکید دارد. ووکوویچ و همکاران^۲ (2023) با بررسی ۵۱۳ زن در منطقه‌ای روستایی در صربستان، تأثیر گروه‌های حمایت‌محور محلی را بر ارتقای کارآفرینی و خوداشتغالی زنان در بخش گردشگری تحلیل کرده‌اند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که خوداشتغالی، هدف اصلی توانمندسازی زنان است. این مطالعه بر نقش حمایتی ذی‌نفعان محلی و اهمیت توسعه پژوهش در مناطق روستایی دیگر تأکید دارد. لی و وو^۳ (2022) با تمرکز بر نقش اشتغال، به‌ویژه اشتغال غیررسمی در گردشگری، در کاهش پایدار فقر، به بررسی نظام‌مند مطالعات پیشین در این حوزه پرداخته‌اند و ابعاد مختلف این ارتباط را واکاوی کرده‌اند. یافته‌ها حاکی از آن است که ویژگی‌ها، عوامل اثرگذار و پیامدهای اجتماعی اشتغال غیررسمی، محور اصلی پژوهش‌ها را تشکیل می‌دهند. این مطالعه با ارائه چهارچوبی مفهومی، ابعاد نوینی از فقرزدایی از طریق اشتغال غیررسمی گردشگری را به‌ویژه در مواجهه با بحران‌های سلامت عمومی، صورت‌بندی می‌کند. اکوینو^۴ (2022) با بهره‌گیری از مطالعه موردی دوگانه و نظریه زمینه‌ای، به تحلیل فرایندهای تغییر اجتماعی ناشی از کارآفرینی اجتماعی گردشگری در جوامع میزبان فیلیپین می‌پردازد. این پژوهش با ارائه مدلی مفهومی، مراحل تغییر شامل تشخیص، پیش‌بینی، کنترل، نمایش، مقابله و واکنش نهادی را تئوریزه می‌کند. یافته‌ها بر تعاملات پیچیده میان شرکت‌های اجتماعی گردشگری، جوامع محلی و نهادهای بومی تأکید دارد و نشان می‌دهد که این روابط می‌توانند هم‌زمان نقش تسهیلگر و بازدارنده در ایجاد تغییرات مثبت اجتماعی ایفا کنند.

وازکویز و همکاران (2021) با بررسی داده‌های نه مسیر گردشگری شراب در اسپانیا طی سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۸، دریافتند که گردشگری شراب نقشی مؤثر در رشد اقتصادی مناطق روستایی ایفا می‌کند؛ اما تأثیر معناداری در اشتغال‌زایی ندارد. کایا^۵ (2021) کارآفرینی را عاملی کلیدی در توسعه گردشگری و رشد اقتصادی معرفی می‌کند. به باور او، گردشگری با اشتغال‌زایی، افزایش درآمد محلی و ارتقای ارزش‌های اجتماعی و محیط‌زیستی، بستری مناسب برای کارآفرینی فراهم می‌سازد. این مطالعه بر اهمیت نقش کارآفرینان در حوزه‌هایی مانند هتلداری، صنایع دستی و تورگردانی تأکید دارد و کارآفرینی را محرک اصلی در مسیر توسعه پایدار گردشگری می‌داند. بام و همکاران (2020) با رویکردی مفهومی، اشتغال در گردشگری را در گذشته و آینده بررسی کرده و به پارادوکسی ذاتی در این حوزه اشاره می‌کنند. آن‌ها نشان می‌دهند که با وجود نقش مهم گردشگری در اشتغال‌زایی، این اشتغال اغلب ناپایدار و با کیفیت پایین است. هاپینگز^۶ و همکاران (2020) با بهره‌گیری از داده‌های یک نظرسنجی بین‌المللی در میان ۲۱ کشور عضو سازمان همکاری اقتصادی آسیا-پاسفیک (APEC)، به بررسی اشتغال زنان در بخش گردشگری پرداختند. یافته‌ها نشان می‌دهد که اگرچه زنان بخش بزرگی از نیروی کار صنعت گردشگری را تشکیل می‌دهند، اما همچنان در موقعیت‌های مدیریتی کمتر حضور دارند و عمدتاً در مشاغل کم‌درآمد، نیمه‌وقت و ناپایدار فعالیت می‌کنند. این مطالعه بر وجود موانع ساختاری، تبعیض جنسیتی و تفکیک شغلی تأکید دارد و به اهمیت عوامل فرهنگی و تقاطع‌پذیری در تبیین چالش‌های زنان اشاره می‌کند.

منذور و همکاران^۷ (2019) با استفاده از داده‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۱۵ و روش هم‌انباشتگی، نشان دادند که گردشگری تأثیر مثبت و معناداری در رشد اقتصادی و اشتغال در پاکستان دارد. فیو و همکاران (2019) نشان می‌دهند که ادبیات کارآفرینی در گردشگری و مهمان‌نوازی از نظر تجربی غنی است؛ اما از جنبه نظری ضعیف دارد. آن‌ها گسترش این حوزه را از کشورهای توسعه‌یافته به اقتصادهای نوظهور و از سطح سازمانی

1. Ladkin
2. Vukovic
3. Li & Wu
4. Aquino
5. Kavya
6. Hutchings
7. Manzoor

به فردی و محیطی ترسیم کرده و چهارچوبی برای پژوهش‌های آینده پیشنهاد می‌کنند. گومز لویز و بارون آرولا^۱ (2019) با بهره‌گیری از داده‌های تابلویی و تحلیل‌های فضایی، اثر گردشگری بر اشتغال در سطح ایالت‌های مکزیک طی دوره ۱۹۹۹ تا ۲۰۱۴ را بررسی کرده‌اند. یافته‌ها حاکی از آن است که گردشگری داخلی بیشترین نقش را در اشتغال‌زایی مستقیم در بخش گردشگری ایفا می‌کند. همچنین رابطه بلندمدت میان رشد اقتصادی و اشتغال در این بخش تأیید شده است. کاندراتا و^۲ (2017) با بهره‌گیری از داده‌های تابلویی و مدل‌های تأثیرات ثابت و تصادفی، تأثیر توسعه گردشگری در کاهش نرخ بیکاری در مناطق مختلف رومانی طی سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۱۵ را بررسی کرده است. نتایج این پژوهش، ارتباط مثبت و معنادار میان گسترش گردشگری و کاهش بیکاری را تأیید می‌کند.

پیشینه پژوهش فارسی

حبیبی شکوهی و همکاران (۱۴۰۲) با استفاده از روش معادلات ساختاری، به بررسی نقش توسعه صنعت گردشگری در کارآفرینی، اشتغال‌زایی و رشد اقتصادی استان گیلان پرداخته‌اند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که توسعه گردشگری اثر مثبت و معناداری بر کارآفرینی و اشتغال‌زایی داشته و این عوامل نیز به نوبه خود رشد اقتصادی را تحت تأثیر قرار می‌دهند. این مطالعه با تأکید بر ویژگی‌های اقتصادی گردشگری، آن را محرک اصلی توسعه پایدار و ابزاری مؤثر در کاهش فقر و محرومیت‌های منطقه‌ای معرفی می‌کند. هاشمی و همکاران (۱۴۰۰) با بهره‌گیری از روش تحلیل ساختاری تفسیری چالش‌های پیش‌روی توسعه اقتصاد گردشگری شهری را در شهر اردبیل شناسایی و رتبه‌بندی کرده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد که چالش‌های آموزشی و ناآگاهی و نیز ضعف در برنامه‌ریزی و ساختار سازمانی، بیشترین قدرت نفوذ را در میان موانع توسعه گردشگری شهری دارند؛ درحالی‌که چالش‌های اجتماعی - فرهنگی کمترین اثرگذاری را دارند. جعفری و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی مبتنی بر رویکرد پویایی سیستم‌ها، به بررسی تأثیر سرمایه‌گذاری دولتی بر اشتغال‌زایی در صنعت گردشگری ایران پرداخته‌اند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که سرمایه‌گذاری در این بخش می‌تواند به‌طور معناداری به ایجاد فرصت‌های شغلی و رشد اقتصادی منجر شود. آرمان مهر و اسلامی‌فر (۱۳۹۷) با بهره‌گیری از روش ترکیبی پویایی‌های سیستم و اقتصادسنجی، اثرات اشتغال‌زایی و اقتصادی گردشگری را طی دوره ۱۳۷۴ تا ۱۳۹۲ با شبیه‌سازی تا سال ۱۴۰۷ در ایران بررسی کرده‌اند. نتایج نشان می‌دهد که ورود گردشگران خارجی موجب اشتغال‌زایی مستقیم، غیرمستقیم و القایی شده و به تسریع رشد اقتصادی کشور کمک می‌کند. این پژوهش بر ضرورت استفاده بهینه از ظرفیت‌های بالقوه صنعت گردشگری برای دستیابی به توسعه اقتصادی پایدار تأکید دارد.

اربابیان و همکاران (۱۳۹۳) با تمرکز بر تأثیر گردشگری بر توسعه کارآفرینی، با استفاده از الگوی اقتصادسنجی و داده‌های ۲۶ کشور منتخب طی دوره ۲۰۱۲-۲۰۰۴، نشان داده‌اند که گردشگری به‌عنوان صنعتی درآمدزا و کارآفرین‌محور، در توسعه کارآفرینی نقش مؤثری ایفا می‌کند. یافته‌ها حاکی از آن است که متغیرهایی مانند گردشگری، تجارت بین‌الملل، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، آزادی اقتصادی و آموزش، اثر مثبت و معناداری بر توسعه کارآفرینی دارند. این پژوهش بر اهمیت بهره‌گیری از ظرفیت‌های گردشگری در سیاست‌گذاری اقتصادی تأکید می‌کند. رنجبر و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهشی مروری، به بررسی نقش و جایگاه صنعت گردشگری در اشتغال‌زایی و کارآفرینی پایدار پرداخته‌اند. براساس یافته‌های آنان، صنعت گردشگری با توجه به رشد سریع و پویایی ذاتی خود، توانسته تأثیرات عمیقی در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی در سطوح مختلف بر جای گذارد. این مطالعه بر اهمیت تعاونی‌های گردشگری به‌عنوان تشکلهای غیردولتی در سازمان‌دهی فعالیت‌های مرتبط با گردشگران و نقش آن‌ها در ایجاد فرصت‌های شغلی تأکید می‌ورزد. همچنین توسعه توریسم فرهنگی و گسترش آموزش‌های عمومی و تخصصی در این حوزه، از دیگر عواملی است که در تقویت تفکر کارآفرینی و کاهش بیکاری مؤثر شناخته شده است. پژوهش مذکور، لزوم برخورداری از راهبردهای مدیریتی علمی و روزآمد را در سیاست‌گذاری برای توسعه کارآفرینی گردشگری برجسته می‌سازد. بختیاری و یزدانی (۱۳۸۹) در مطالعه‌ای کتبی و مبتنی بر داده‌های سری زمانی سال‌های ۱۳۶۷ تا ۱۳۸۸، به بررسی اثر ورود گردشگر

1. Gomez Lopez & Barron Arreola
2. Condratov

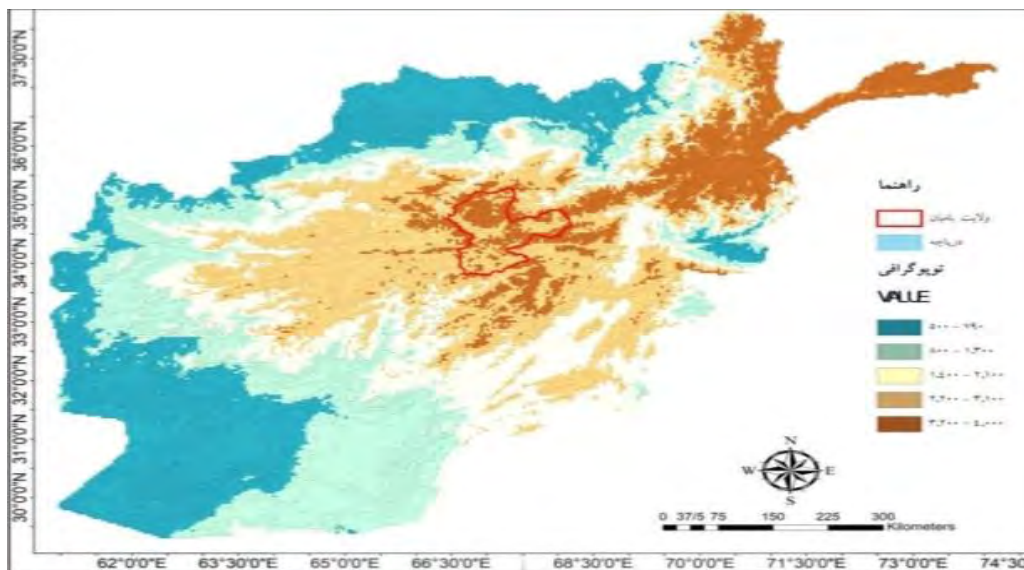
بر اشتغال و رشد اقتصادی در ایران پرداخته‌اند. این پژوهش با بهره‌گیری از روش‌های رگرسیونی و آماری، نشان داده است که صنعت گردشگری ظرفیت بالایی در اشتغال‌زایی دارد؛ به گونه‌ای که به ازای هر بیست گردشگر، یک شغل مستقیم و به ازای هر شش گردشگر، یک شغل جدید به صورت مستقیم و غیرمستقیم ایجاد می‌شود. نویسندگان با تأکید بر قابلیت‌های فراوان کشور در جذب گردشگر و نقش این صنعت در متنوع‌سازی اقتصاد، نتیجه می‌گیرند که توسعه گردشگری می‌تواند ابزاری مؤثر برای خروج از وابستگی به اقتصاد تک‌محصولی و حرکت به سوی توسعه پایدار باشد.

مروری بر ادبیات تجربی پژوهش نشان می‌دهد که اگرچه مطالعات متعددی تأثیرات اقتصادی گردشگری را بررسی کرده‌اند، اغلب آن‌ها یا در سطح کلان انجام شده‌اند یا تمرکز خود را بر مناطق پرجاذبه و توسعه‌یافته نهاده‌اند. این در حالی است که مناطق کمتر توسعه‌یافته، به رغم ظرفیت‌های بالای فرهنگی و تاریخی، به ویژه در کشورهای در حال توسعه، از نظر پژوهش‌های بومی‌شده و میدانی به شدت با کمبود مواجه‌اند. در مورد افغانستان، به ویژه ولایت بامیان که با پیشینه غنی تاریخی و ظرفیت‌های طبیعی چشمگیر، یکی از پتانسیل‌های بالقوه در صنعت گردشگری به شمار می‌رود، پژوهش‌های علمی منسجم و داده‌محور تقریباً نادر هستند. همچنین، مطالعاتی که به بررسی ارتباط میان گردشگری، اشتغال و کارآفرینی پرداخته‌اند، عمدتاً در قالب مدل‌های استاندارد و فاقد بومی‌سازی صورت گرفته‌اند و کمتر به زمینه‌های فرهنگی، نهادی و اجتماعی خاص نواحی مانند بامیان توجه داشته‌اند. این پژوهش با اتخاذ رویکردی نظری-کاربردی و بهره‌گیری از داده‌های میدانی، می‌کوشد این خلأ علمی را پر کرده و با تحلیل چندلایه از تأثیرات گردشگری در اشتغال‌زایی و کارآفرینی در بافت محلی، مدلی زمینه‌مند و قابل تعمیم به مناطق مشابه ارائه دهد. بدین ترتیب، نوآوری اصلی تحقیق در تمرکز بر یکی از نواحی کمتر مطالعه‌شده اما دارای ظرفیت بالای توسعه، و در ترکیب مفاهیم نظری با تحلیل‌های کاربردی ریشه دارد. این رویکرد نه تنها ادبیات توسعه محلی را غنا می‌بخشد، بلکه بستری مستدل برای سیاست‌گذاری مبتنی بر شواهد در افغانستان فراهم می‌آورد؛ نکته‌ای که اغلب در سیاست‌گذاری‌های کلان مغفول مانده است.

روش‌شناسی پژوهش

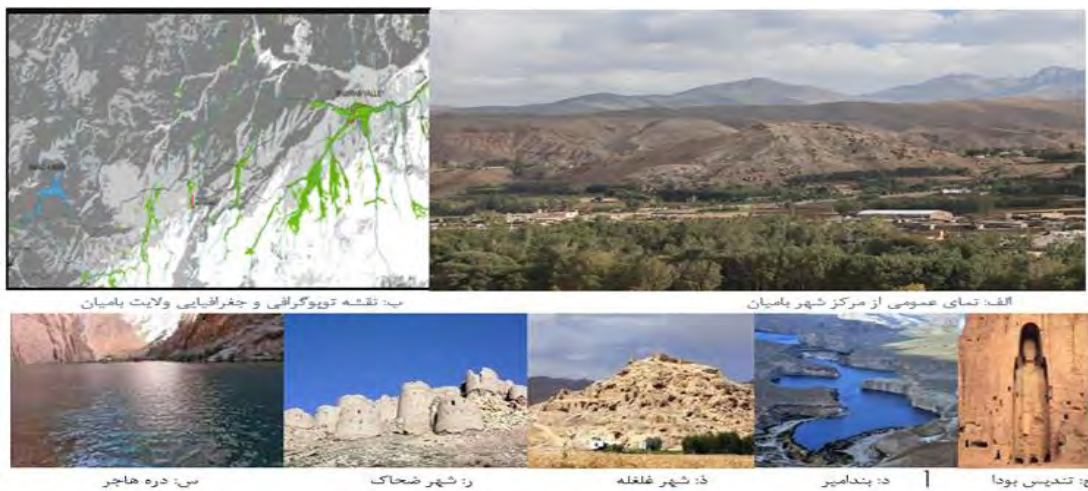
محدوده پژوهش

ولایت بامیان، به عنوان یکی از تاریخی‌ترین و تمدن‌سازترین ولایات افغانستان، در ناحیه مرکزی کشور و در میان دو رشته‌کوه مهم و راهبردی هندوکش و بابا واقع شده است. موقعیت جغرافیایی این ولایت نه تنها از منظر طبیعی و اقلیمی اهمیت دارد، بلکه از دیدگاه تاریخی و فرهنگی نیز جایگاه ویژه‌ای در تمدن فلات مرکزی افغانستان ایفا می‌کند. وسعت بامیان بالغ بر ۱۸۰۲۹ کیلومتر مربع بوده و میانگین ارتفاع آن از سطح دریا حدود ۲۵۰۰ متر است که این ارتفاع در خورتوجه در نوع اقلیم، گونه‌های گیاهی و جانوری، و سبک زندگی ساکنین منطقه تأثیر مستقیمی دارد. این ولایت در مختصات جغرافیایی ۶۷ درجه و ۲۹ دقیقه و ۴۱ ثانیه طول جغرافیایی شرقی و ۳۴ درجه و ۳۳ دقیقه و ۲۲ ثانیه عرض جغرافیایی شمالی قرار دارد (علیاری و اسماعی‌نژاد، ۱۴۰۰) که آن را در زمره مناطق کوهستانی با شرایط آب‌وهوایی خاص قرار می‌دهد. اقلیم بامیان عمدتاً کوهستانی بوده و زمستان‌های طولانی، سرد و برف‌گیر دارد که گاه تا چندین ماه از سال ادامه می‌یابد. در مقابل، فصول بهار و تابستان با آب‌وهوایی نسبتاً معتدل و دل‌پذیر همراه هستند که نه تنها برای فعالیت‌های زراعتی و دامداری مساعد است، بلکه شرایط ایده‌آلی برای جذب گردشگران داخلی و خارجی نیز فراهم می‌آورند. این ویژگی‌های اقلیمی بامیان را به یکی از ولایت‌های کم‌نظیر از حیث زیبایی طبیعی و فرصت‌های گردشگری بدل ساخته است.

شکل ۱: موقعیت جغرافیایی بامیان

بامیان علاوه بر برخورداری از موقعیت ممتاز جغرافیایی و اقلیم متنوع، یکی از غنی‌ترین ولایات افغانستان از حیث میراث‌های تاریخی، فرهنگی و مناظر طبیعی به‌شمار می‌رود. این ولایت میزبان برخی از کهن‌ترین نمادهای تمدن بودایی و اسلامی در منطقه است که در طول قرون متمادی، جایگاه آن را در نقشه فرهنگی و تاریخی آسیای مرکزی تثبیت کرده‌اند. در صدر فهرست جاذبه‌های تاریخی بامیان، مجسمه‌های عظیم و منحصر به فرد بودا قرار دارند که با ارتفاع‌های چشمگیر ۳۵ و ۵۳ متر، قرن‌ها در دل صخره‌های کوه حکاکی شده بودند و به‌منزله نماد شکوه معماری و هنر بودایی در منطقه شناخته می‌شدند. هرچند این آثار در اوایل قرن بیستم و یکم تخریب شدند، جایگاه نمادین و معنوی آن‌ها همچنان در اذهان عمومی و محافل علمی باقی است. افزون بر آن، بند امیر به‌عنوان نخستین پارک ملی افغانستان، با مجموعه‌ای از دریاچه‌های طبیعی با رنگ‌های نیلگون و ساختارهای زمین‌شناختی خاص، یکی از جذاب‌ترین مقاصد طبیعت‌گردی در کشور به‌شمار می‌رود. همچنین، شهر تاریخی غلغل، که بقایای آن مربوط به دوره پیش از اسلام بوده و در طول تهاجمات مغول تخریب شده، در کنار شهر ضحاک، که بازتاب‌دهنده ساختار نظامی دوران کهن است، جلوه‌هایی از تاریخ نظامی و سیاسی منطقه را بازتاب می‌دهند. سایر اماکن تاریخی مانند چهل برج، گوهرگین، کافری، چهل دختران، چهل ستون، استوپه، دره هاجر، کلیگان و فیروزبهار نیز گنجینه‌ای غنی از فرهنگ، هنر، اسطوره و طبیعت‌اند که در حوزه گردشگری فرهنگی و طبیعی ظرفیت بالایی دارند. این مجموعه ارزشمند از جاذبه‌ها موجب شده که بامیان به‌عنوان یکی از قطب‌های گردشگری افغانستان شناخته شود و سالانه پذیرای هزاران گردشگر داخلی و بین‌المللی باشد. گردشگری در این ولایت، نه تنها به توسعه اقتصادی مردم محلی کمک شایانی کرده، بلکه به افزایش عواید ملی و رشد صنعت خدمات، هتل‌داری، صنایع دستی و حمل‌ونقل نیز منجر شده است (اداره مرکزی احصائیه، ۱۳۹۰). از این رو، می‌توان ادعا کرد که بامیان با بهره‌گیری از ظرفیت‌های فرهنگی و طبیعی خود، توان بالقوه‌ای برای ایفای نقش کلیدی در اقتصاد غیرنفتی و توسعه پایدار افغانستان دارد.

شکل ۲: نمایی از مناطق توریستی بامیان

روش پژوهش

این پژوهش از نوع توصیفی - تحلیلی و با هدف کاربردی انجام شده است. داده‌های پژوهش در دو بخش اصلی، شامل داده‌های اولیه و ثانویه گردآوری شده است تا چهارچوبی جامع و دقیق برای تحلیل علمی فراهم آید. داده‌های اولیه از طریق پرسشنامه‌های استاندارد مبتنی بر طیف لیکرت و مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته گردآوری شده است. طراحی این ابزارها براساس چهارچوب‌های نظری و شاخص‌های علمی معتبر صورت پذیرفته و با هدف ارزیابی دقیق و علمی تأثیر صنعت گردشگری بر شاخص‌های اشتغال‌زایی و کارآفرینی انجام شده است. روایی محتوایی ابزارهای پژوهش با بهره‌گیری از نظرات خبرگان حوزه گردشگری و کارآفرینی و از طریق روش علمی بررسی و تأیید شده است. برای سنجش پایایی ابزارهای گردآوری داده‌ها، از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شده است که نتایج حاصل، مطابق جدول ۱، نشان‌دهنده قابلیت اعتماد بسیار بالا و انسجام درونی مطلوب ابزارهای استفاده شده است. داده‌های ثانویه از طریق تحلیل دقیق و نظام‌مند منابع معتبر شامل گزارش‌های رسمی، آمارهای منتشر شده، مقالات علمی و مطالعات کتابخانه‌ای گردآوری شده است. این داده‌ها با هدف تقویت چهارچوب نظری پژوهش و ارائه تحلیل‌های علمی دقیق استفاده شده‌اند.

در راستای تحقق اهداف پژوهش و با اتکا به چهارچوب نظری و مطالعات پیشین، فرضیه‌های زیر به‌منظور آزمون تجربی رابطه میان توسعه گردشگری و پیامدهای اقتصادی آن در ولایت بامیان تدوین شده است. فرضیه اول پژوهش بیان می‌دارد که توسعه صنعت گردشگری تأثیر مثبت و معناداری در افزایش سطح اشتغال در بامیان دارد. این فرضیه به دنبال بررسی این موضوع است که آیا گسترش فعالیت‌های مرتبط با گردشگری به ایجاد فرصت‌های شغلی جدید و جذب نیروی کار در بخش‌های مختلف خدماتی، تولیدی و پشتیبانی منجر می‌شود. فرضیه دوم پژوهش مطرح می‌کند که توسعه صنعت گردشگری موجب ارتقای ظرفیت‌های کارآفرینی در بامیان می‌شود. هدف از این فرضیه سنجش این است که آیا حضور گردشگران، رونق بازار گردشگری و ایجاد انگیزه‌های اقتصادی جدید، زمینه‌ساز شکل‌گیری کسب‌وکارهای نوپا و تقویت گرایش‌های کارآفرینانه در میان فعالان محلی خواهد شد یا خیر.

جامعه آماری این پژوهش شامل سه گروه اصلی در بامیان است: نخست کارآفرینان فعال در صنعت گردشگری، که فعالیت آن‌ها شامل راه‌اندازی اقامتگاه‌های بوم‌گردی، برگزاری تورهای محلی، تأسیس مراکز خدمات گردشگری و طراحی برنامه‌های نوآورانه جذب گردشگر است؛ دوم صاحبان کسب‌وکارهای کوچک و متوسط مرتبط با گردشگری، نظیر رستوران‌ها، فروشگاه‌های صنایع دستی، حمل‌ونقل محلی و سایر خدمات پشتیبان گردشگری؛ و سوم نیروی کار شاغل در این صنعت، از جمله راهنمایان محلی، کارکنان اقامتگاه‌ها، فروشندگان صنایع دستی و

دیگر افراد درگیر در زنجیره خدمات گردشگری. برای اطمینان از اعتبار و دقت داده‌های گردآوری شده، مشارکت در این پژوهش مستلزم برخورداری پاسخ‌دهندگان از شرایطی مشخص بوده. از جمله این شرایط می‌توان به داشتن حداقل هجده سال سن، اشتغال مستمر به مدت دست‌کم شش ماه در یکی از زیرشاخه‌های صنعت گردشگری، همچنین تمایل آگاهانه و داوطلبانه برای همکاری در تکمیل پرسش‌نامه اشاره کرد. به منظور دستیابی به توزیعی متعادل از نمونه‌ها در میان زیرگروه‌های مختلف جامعه آماری، از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌بندی شده بهره گرفته شده. در این چهارچوب، تعداد ۲۲۰ پرسش‌نامه ساختاریافته و استاندارد طراحی شده و میان اعضای جامعه آماری در ولایت بامیان توزیع شده تا داده‌های مورد نیاز پژوهش به‌گونه‌ای نظام‌مند، دقیق و معتبر گردآوری شود. تعیین حجم نمونه بر پایه رویکرد کارشناسانه و با اتکا بر شناخت میدانی از ساختار و پراکندگی فعالان در صنعت گردشگری بامیان صورت پذیرفته است. در این راستا، با بهره‌گیری از نظرات خبرگان محلی و بررسی ترکیب جمعیتی و شغلی فعالان این حوزه، تخصیص نمونه‌ها میان سه گروه هدف به‌صورت نسبی انجام شد: تعداد ۴۸ پرسش‌نامه به کارآفرینان فعال در صنعت گردشگری، تعداد ۹۶ پرسش‌نامه به صاحبان کسب‌وکارهای کوچک و متوسط مرتبط با گردشگری و ۷۶ پرسش‌نامه به نیروی کار شاغل در این صنعت.

تجزیه و تحلیل داده‌ها در این پژوهش با بهره‌گیری از رویکرد ترکیبی (کمی و کیفی) و با هدف ارائه تبیینی جامع، عمیق و روایی سنجی شده از پدیده مطالعه شده صورت پذیرفته است. در بخش کمی، از نرم‌افزار آماری اسپس اس اس^۱ برای پردازش نظام‌مند داده‌ها استفاده شده و آزمون‌های آماری چندگانه به‌منظور سنجش روابط و تأثیرات میان متغیرهای پژوهش به کار گرفته شده‌اند. نخست، ضریب هم‌بستگی پیرسون برای ارزیابی شدت و برای هم‌بستگی خطی میان متغیرهای کمی نظیر توسعه صنعت گردشگری، اشتغال‌زایی و کارآفرینی استفاده شده است. سپس، به‌منظور شناسایی و تبیین تأثیرات علی متغیرهای مستقل بر پیامدهای وابسته، از رگرسیون ساده خطی بهره‌گیری شده تا نقش مؤلفه‌های صنعت گردشگری در تبیین تحولات حوزه اشتغال و کارآفرینی به‌صورت آماری مدل‌سازی شود. همچنین، با هدف تشخیص تفاوت‌های معنادار آماری میان دیدگاه‌های سه گروه اصلی جامعه آماری، از تحلیل واریانس یک‌طرفه (ANOVA) استفاده شد. این آزمون زمینه‌ساز کشف تمایزات معنادار میانگین‌ها و بررسی ناهمگونی‌های گروهی در درک تأثیرات گردشگری بوده‌اند. در بخش تحلیل کیفی، داده‌های حاصل از مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با استفاده از روش تحلیل مضمون بررسی شده‌اند. این روش با تمرکز بر شناسایی الگوها، مضامین کلیدی و ابعاد پنهان داده‌ها، امکان استخراج بینش‌های عمیق و تبیین دقیق تأثیرات صنعت گردشگری در اشتغال‌زایی و کارآفرینی را فراهم کرده است. ترکیب این دو رویکرد، ضمن تقویت جامعیت و دقت تحلیل‌ها، زمینه را برای ارائه یافته‌هایی علمی و کاربردی در راستای توسعه پایدار صنعت گردشگری فراهم کرده است.

جدول ۱: پایایی ابزار پژوهش با استفاده از آلفای کرونباخ (یافته‌های پژوهش)

شاخص	تعداد گویه‌ها	آلفای کرونباخ
کل پرسش‌نامه	۳۴	۰/۹۱
توسعه صنعت گردشگری	۱۱	۰/۸۶
اشتغال‌زایی	۱۰	۰/۸۸
کارآفرینی	۱۳	۰/۸۹

تجزیه و تحلیل

اطلاعات جمعیت‌شناختی

جدول ۲ اطلاعات جمعیت‌شناختی پاسخ‌دهندگان پژوهش را به تفصیل ارائه می‌دهد. از منظر جنسیت، اکثریت پاسخ‌دهندگان (۵۹ درصد) را مردان تشکیل داده‌اند؛ درحالی‌که سهم زنان از این گروه ۴۱ درصد بوده است. در ارتباط با توزیع سنی، بیشترین فراوانی مربوط به افراد زیر ۳۰ سال با سهم ۳۶/۵ درصد است. پس از آن، گروه سنی ۳۰ تا ۴۰ سال با ۳۴/۵ درصد و گروه بالای ۴۰ سال با ۲۹ درصد در رتبه‌های بعدی قرار دارند. در زمینه تحصیلات، بیشترین تعداد پاسخ‌دهندگان مدرک لیسانس (۳۶/۳ درصد) داشته‌اند. پس از آن، افرادی با تحصیلات در سطوح ابتدایی و دوازده (۴۵/۴ درصد) بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند. از منظر وضعیت شغلی، ۴۳/۵ درصد از پاسخ‌دهندگان صاحبان کسب‌وکارهای کوچک و متوسط نظیر مهمان‌خانه‌ها، رستوران‌های محلی، فروشگاه‌های صنایع دستی، راهنمای گردشگران و خدمات حمل‌ونقل گردشگری بوده‌اند، درحالی‌که ۳۴/۶ درصد از پاسخ‌دهندگان به‌عنوان نیروی کار شاغل در این صنعت فعالیت داشته‌اند. مابقی افراد نیز در زمره کارآفرینان فعال در حوزه‌های مرتبط قرار گرفته‌اند. درنهایت، ۹۵/۵ درصد از پاسخ‌دهندگان ساکن بامیان بوده‌اند که نشان‌دهنده تمرکز بالای جمعیت نمونه در منطقه مطالعه شده و تأکید بر ویژگی‌های محلی این پژوهش است.

جدول ۲: توزیع فراوانی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی پاسخ‌دهندگان به‌منظور بررسی تأثیر گردشگری بر اشتغال و کارآفرینی (یافته‌های پژوهش)

ویژگی	گزینه‌ها	تعداد	درصد	ویژگی	گزینه‌ها	تعداد	درصد
جنسیت	مرد	۱۳۰	۵۹	تحصیلات	ابتدایی	۵۶	۲۵/۴
	زن	۹۰	۴۱		دوازده	۴۴	۲۰
سن	زیر ۳۰	۸۰	۳۶/۵		کارشناسی	۸۰	۳۶/۳
	۳۰-۴۰	۷۶	۳۴/۵		کارشناسی ارشد و بالاتر	۴۰	۱۸/۳
	بالای ۴۰	۶۴	۳۰	شغل	صاحبان کسب‌وکارها	۹۶	۴۳/۵
وضعیت سکونت	ساکن بامیان	۲۱۰	۹۵/۵		نیروی کار شاغل	۷۶	۳۴/۶
	غیر ساکن	۱۰	۴/۵		کارآفرین	۴۸	۲۱/۹

۲-۴. ارزیابی توسعه صنعت گردشگری

جدول ۳ به‌صورت جامع، دیدگاه پاسخ‌دهندگان را درباره وضعیت موجود توسعه صنعت گردشگری در بامیان به تصویر می‌کشد. این جدول بازتاب‌دهنده ارزیابی آن‌ها از شاخص‌های اصلی نظیر زیرساخت‌ها، خدمات گردشگری، منابع، سیاست‌های حمایتی دولت و ظرفیت‌های بومی در راستای رشد این صنعت در منطقه است.

جدول ۳: ارزیابی پاسخ‌دهندگان از وضعیت توسعه صنعت گردشگری در ولایت بامیان (یافته‌های پژوهش)

متغیر	کاملاً مخالفم	مخالفم	نظری ندارم	موافقم	کاملاً موافقم	درصد کل
کافی بودن زیرساخت‌های گردشگری	۳۰	۲۰	۲۵	۱۰	۱۵	۱۰۰
بالا بودن کیفیت خدمات گردشگری	۲۲	۱۸	۲۸	۲۰	۱۲	۱۰۰
حمایت دولت از صنعت گردشگری	۲۲	۲۰	۲۵	۱۸	۱۵	۱۰۰
مناسب بودن دسترسی به منابع مالی برای توسعه صنعت گردشگری	۳۰	۲۰	۲۷	۸	۱۵	۱۰۰
انجام شدن مناسب بازاریابی و تبلیغات گردشگری	۳۵	۲۲	۲۴	۷	۱۲	۱۰۰
جذب چشمگیر گردشگران داخلی و خارجی	۵	۲۵	۲۰	۴۰	۱۰	۱۰۰

۱۰۰	۲۰	۱۴	۲۵	۳۵	۶	کمک توسعه گردشگری به توسعه پایدار
۱۰۰	۱۸	۱۱	۲۴	۳۸	۹	کمک سیاست‌های حمایتی دولت در حوزه گردشگری به رشد این صنعت
۱۰۰	۲۰	۱۵	۲۲	۳۳	۱۰	مناسب بودن امکانات حمل‌ونقل برای گردشگران
۱۰۰	۲۲	۱۸	۲۰	۲۸	۱۲	کافی بودن اقامت‌های گردشگری در محیط گردشگری
۱۰۰	۲۰	۳۶	۲۲	۱۴	۸	بالا بودن آگاهی مردم از فرصت‌های گردشگری

یافته‌های ارائه شده در جدول ۳ به‌روشنی نشان می‌دهد که زیرساخت‌های گردشگری موجود، نظیر جاده‌های دسترسی به اماکن گردشگری، امکانات اقامتی و حمل‌ونقل عمومی، در تأمین نیازهای گردشگران داخلی و خارجی کافی نیستند. این نارسایی‌ها موجب کاهش جذابیت بامیان به‌عنوان یک مقصد گردشگری شده و فرصت‌های اقتصادی ناشی از این صنعت را محدود کرده است. کمبود زیرساخت‌های مناسب، به‌ویژه در مناطقی که از نظر تاریخی و طبیعی پتانسیل بالایی دارند، ازجمله عواملی است که باعث کاهش تعداد گردشگران و در نتیجه کاهش درآمدهای مرتبط با این صنعت شده است. تقویت زیرساخت‌ها از طریق سرمایه‌گذاری دولتی و مشارکت بخش خصوصی می‌تواند بامیان را به یک مقصد گردشگری رقابتی تبدیل کند و مسیر توسعه پایدار این صنعت را هموار سازد. کیفیت خدمات گردشگری در بامیان نیز یکی از چالش‌های اساسی است که در تجربه گردشگران تأثیر منفی گذاشته و مانع از بازگشت مجدد آنان به این منطقه شده است. ضعف در آموزش نیروی انسانی متخصص، نبود استانداردهای بین‌المللی در ارائه خدمات و نظارت ناکافی بر کیفیت خدمات ازجمله عواملی است که در رضایت گردشگران تأثیر منفی گذاشته است. این وضعیت، به‌ویژه در هتل‌ها و رستوران‌ها و مراکز خدماتی مشاهده می‌شود. علاوه‌براین، بازاریابی و تبلیغات گردشگری در بامیان به‌طور مؤثر انجام نشده است. ضعف در تبلیغات، چه در سطح ملی و چه در سطح بین‌المللی، باعث شده که بسیاری از گردشگران از وجود این مقصد بی‌اطلاع باشند. برای رفع این مشکل، نیاز به یک راهبرد جامع بازاریابی است که بتواند از ابزارهای دیجیتال و رسانه‌های اجتماعی برای معرفی ظرفیت‌های بامیان به مخاطبان جهانی بهره‌برداری کند.

حمایت دولت از صنعت گردشگری در بامیان، یکی دیگر از موضوعات مهمی است که در ارزیابی‌ها مکرر بر آن تأکید شده است. بسیاری از فعالان این صنعت از نبود حمایت‌های مالی و قانونی کافی گلایه دارند. این ضعف‌ها ناشی از تخصیص ناکافی بودجه، نبود سیاست‌های تشویقی پایدار و عدم هماهنگی میان نهادهای مرتبط است. دسترسی محدود به منابع مالی برای توسعه گردشگری، به‌ویژه برای کارآفرینان محلی، مانع از رشد این صنعت شده است. ارائه تسهیلات مالی، راه‌اندازی صندوق‌های حمایتی و تسهیل در فرایندهای سرمایه‌گذاری نقشی کلیدی در حل این چالش‌ها ایفا می‌کند. همچنین سیاست‌های حمایتی دولت باید به‌گونه‌ای طراحی شوند که نه تنها به توسعه صنعت گردشگری کمک کنند، بلکه مشارکت جوامع محلی را نیز تقویت کنند. این امر به کاهش نرخ بیکاری، افزایش درآمد خانوارها و تقویت اقتصاد محلی منجر می‌شود.

در نهایت برای دستیابی به توسعه پایدار گردشگری در بامیان، اتخاذ رویکردی جامع و همه‌جانبه ضروری است. این رویکرد باید بر پایه تعامل میان دولت، بخش خصوصی و جوامع محلی بنا شود. توسعه زیرساخت‌های پایدار، ارتقای کیفیت خدمات، و اجرای برنامه‌های آموزشی و آگاهی‌بخشی ازجمله اقداماتی هستند که به توسعه این صنعت کمک می‌کنند. همچنین، حفظ منابع طبیعی و فرهنگی منطقه، به‌عنوان یکی از ارکان اصلی گردشگری پایدار، باید در اولویت قرار گیرد. با اجرای این اقدامات، بامیان به‌منزله مقصد گردشگری برجسته در سطح ملی و بین‌المللی شناخته می‌شود و به‌طور هم‌زمان به توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی منطقه کمک می‌کند.

۳-۴. اشتغال‌زایی

جدول ۴ به‌طور جامع دیدگاه پاسخ‌دهندگان را در خصوص تأثیر و نقش صنعت گردشگری در فرایند اشتغال‌زایی در بامیان بررسی کرده است. این جدول تحلیل‌هایی را در زمینه ارزیابی مزایا و چالش‌های مرتبط با گردشگری به‌عنوان عامل مؤثر در کاهش بیکاری و افزایش ارائه فرصت‌های شغلی ارائه می‌دهد.

جدول ۴: دیدگاه پاسخ‌دهندگان درباره نقش گردشگری در اشتغال‌زایی در ولایت بامیان (یافته‌های پژوهش)

شاخص	کاملاً مخالفم	مخالقم	نظری ندارم	موافقم	کاملاً موافقم	درصد کل
گردشگری موجب فراهم شدن فرصت‌های شغلی جدید شده است.	۷	۳۵	۲۸	۱۰	۲۰	۱۰۰
گردشگری به کاهش نرخ بیکاری منجر شده است.	۸	۱۲	۳۸	۲۵	۱۷	۱۰۰
شغل‌های ایجاد شده در صنعت گردشگری پایدارند.	۶	۱۴	۳۰	۳۲	۱۸	۱۰۰
گردشگری به اشتغال جوانان و زنان کمک کرده است.	۹	۱۳	۲۵	۳۴	۱۹	۱۰۰
صنعت گردشگری موجب افزایش مهارت‌های نیروی کار شده است.	۷	۱۱	۲۷	۳۶	۱۹	۱۰۰
فرصت‌های شغلی ایجاد شده برای افراد با مهارت‌های مختلف مناسب است.	۱۲	۲۲	۳۸	۸	۲۰	۱۰۰
صنعت گردشگری به توسعه مشاغل در بخش‌های جانبی کمک کرده است.	۶	۲۵	۱۰	۴۰	۱۹	۱۰۰
صنعت گردشگری به کاهش میزان مهاجرت کمک کرده است.	۹	۱۴	۳۲	۲۸	۱۷	۱۰۰
فرصت‌های شغلی ایجاد شده در صنعت گردشگری از نظر درآمدی مناسب است.	۸	۱۳	۲۵	۱۹	۳۵	۱۰۰
گردشگری به رشد مشاغل مرتبط با صنایع دستی و فرهنگ محلی کمک کرده است.	۵	۱۰	۲۰	۴۰	۲۵	۱۰۰

یافته‌های ارائه شده در جدول ۴ به‌روشنی نشان می‌دهد که صنعت گردشگری در بامیان، با وجود محدودیت‌ها و چالش‌های ساختاری، به‌عنوان یکی از ابزارهای کلیدی برای تحول اقتصادی و اجتماعی منطقه مطرح شده است. این صنعت توانسته است نقش مهمی در ایجاد فرصت‌های شغلی جدید ایفا کند، اما این فرصت‌ها به‌دلیل نبود زیرساخت‌های مناسب و ضعف در مدیریت پایدار، به‌طور کامل نتوانسته‌اند به ظرفیت بالقوه خود دست یابند. اشتغال‌زایی در این بخش، اگرچه امیدبخش است، اما ناپایداری مشاغل و وابستگی شدید آن‌ها به فصول گردشگری، تهدیدی جدی برای توسعه پایدار به شمار می‌رود. در این میان، تدوین و اجرای سیاست‌های حمایتی هدفمند، نظیر ارائه تسهیلات مالی و تدوین قوانین حمایتی برای نیروی کار، گام مؤثری در تضمین پایداری این مشاغل و افزایش اثربخشی اقتصادی این صنعت است.

یکی از جنبه‌های تحول‌آفرین صنعت گردشگری در بامیان، توانمندسازی گروه‌های آسیب‌پذیر، به‌ویژه جوانان و زنان، در بازار کار است. این صنعت توانسته است فرصت‌هایی را برای ورود این گروه‌ها به عرصه‌های اقتصادی فراهم کرده و از این طریق، به بهبود وضعیت اجتماعی و اقتصادی خانواده‌ها کمک شایانی کند. با این حال، محدودیت‌های موجود در زمینه آموزش‌های تخصصی و مهارت‌آموزی، همچنان به‌عنوان مانعی برای بهره‌برداری کامل از این ظرفیت‌ها عمل می‌کند. سرمایه‌گذاری در آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و ارائه برنامه‌های توانمندسازی هدفمند نقشی تعیین‌کننده در ارتقای مهارت‌های نیروی کار و افزایش بهره‌وری شغل‌های ایجاد شده دارد. این امر نه تنها به ارتقای سطح معیشت خانوارها کمک خواهد کرد، بلکه زمینه‌ساز رشد پایدار اقتصادی در منطقه نیز خواهد شد.

نقش صنعت گردشگری در تقویت مشاغل جانبی و صنایع فرهنگی و دستی، یکی دیگر از ابعاد برجسته این صنعت در بامیان است. این صنعت توانسته با ایجاد تقاضا برای محصولات فرهنگی و صنایع دستی، نه تنها به تنوع‌بخشی به اقتصاد محلی کمک کند، بلکه ارزش‌های فرهنگی و هویت بومی منطقه را نیز حفظ و ترویج نماید. از سوی دیگر، توسعه خدمات جانبی نظیر حمل‌ونقل، رستوران‌داری و اقامتگاه‌های محلی نشان‌دهنده توانایی این صنعت در ایجاد زنجیره‌های ارزش اقتصادی گسترده است. با این حال، بهره‌برداری کامل از این ظرفیت‌ها نیازمند

طراحی و اجرای برنامه‌های جامع بازاریابی، حمایت از کارآفرینان محلی و ارائه تسهیلات مالی و فنی به تولیدکنندگان و ارائه‌دهندگان خدمات است. این اقدامات می‌تواند به افزایش درآمد جوامع محلی و کاهش نرخ مهاجرت از مناطق روستایی به شهرها منجر شود. درنهایت یکی از چالش‌های بنیادین صنعت گردشگری در بامیان، تضمین کیفیت و استاندارد درآمدی فرصت‌های شغلی ایجاد شده است. اگرچه برخی از مشاغل مرتبط با گردشگری درآمدهای قابل قبولی دارند، اما نبود نظارت کافی بر شرایط کاری و نبود استانداردسازی این مشاغل، موجب شده است که بخش شایان توجهی از نیروی کار، از نظر درآمدی و رفاهی در شرایط مطلوبی قرار نگیرد. برای رفع این چالش، ایجاد استانداردهای شغلی، نظارت دقیق بر شرایط کاری و ارائه تسهیلات مالی و قانونی به کارآفرینان و نیروی کار محلی، ضروری به نظر می‌رسد. درمجموع صنعت گردشگری در بامیان پتانسیل بالایی برای اشتغال‌زایی و توسعه اقتصادی دارد؛ اما تحقق این پتانسیل نیازمند تقویت زیرساخت‌ها، بهبود سیاست‌های حمایتی و ارتقای سطح مهارت‌های نیروی انسانی است. این اقدامات بامیان را به الگویی موفق در بهره‌برداری اقتصادی از گردشگری و حفظ ارزش‌های فرهنگی و محیط‌زیستی تبدیل می‌کنند.

کارآفرینی

جدول ۵ به‌صورت نظام‌مند و مبتنی بر داده‌های گردآوری‌شده، به تحلیل دیدگاه پاسخ‌دهندگان درخصوص تأثیر صنعت گردشگری در فرایند کارآفرینی در بامیان می‌پردازد.

جدول ۵: تحلیل نظرات پاسخ‌دهندگان درخصوص تأثیر گردشگری در کارآفرینی در ولایت بامیان

شاخص‌ها	کاملاً مخالفم	مخالقم	نظری ندارم	موافقم	کاملاً موافقم	میانگین
گردشگری موجب ایجاد کسب‌وکارهای جدید شده است.	۷	۴۰	۹	۲۵	۱۹	۱۰۰
کسب‌وکارهای جدید در صنعت گردشگری نوآوری‌های شایان توجهی در خدمات و محصولات ارائه داده‌اند.	۶	۴۲	۲۴	۲۰	۸	۸
دولت از کارآفرینان در صنعت گردشگری حمایت کرده است.	۹	۳۰	۲۸	۱۹	۱۴	۱۰۰
صنعت گردشگری موجب افزایش درآمدهای کسب‌وکارهای کوچک و متوسط شده است.	۷	۲۵	۱۲	۳۷	۱۹	۱۰۰
کارآفرینان محلی در صنعت گردشگری به‌خوبی از شبکه‌های بازاریابی و فروش بهره‌برداری کرده است.	۷	۳۹	۲۳	۲۱	۱۰	۱۰۰
گردشگری به ایجاد فرصت‌های کارآفرینی برای افراد با مهارت‌های خاص کمک کرده است.	۲۵	۸	۱۲	۳۳	۲۲	۱۰۰
کارآفرینان در صنعت گردشگری از منابع مالی کافی برای توسعه کسب‌وکارهای خود برخوردارند.	۳۰	۲۷	۱۸	۱۵	۱۰	۱۰۰
صنعت گردشگری به رشد صنایع جانبی کمک کرده است.	۲۲	۳۵	۸	۱۰	۲۵	۱۰۰
صنعت گردشگری به ارتقای نوآوری در محصولات و خدمات فرهنگی کمک کرده است.	۶	۱۰	۲۵	۳۸	۲۱	۱۰۰
گردشگری موجب تقویت روحیه کارآفرینی شده است.	۷	۲۸	۱۱	۳۵	۱۹	۱۰۰
صنعت گردشگری به اشتغال‌زایی در بخش‌های نوآورانه کمک کرده است.	۱۳	۸	۲۷	۳۵	۱۷	۱۰۰
کارآفرینان در صنعت گردشگری به‌راحتی می‌توانند به منابع آموزشی و مشاوره دسترسی یابند.	۳۲	۲۵	۱۲	۱۵	۱۶	۱۰۰
صنعت گردشگری به ارتقای سطح زندگی کارآفرینان کمک کرده است.	۱۰	۲۲	۳۰	۱۴	۲۴	۱۰۰

یافته‌های ارائه شده در جدول ۵ به‌روشنی نشان می‌دهد که صنعت گردشگری در بامیان، به‌منزله یکی از مناطق غنی از لحاظ میراث فرهنگی و جاذبه‌های طبیعی، ظرفیت بالقوه‌ای برای ایجاد و تقویت کارآفرینی در این منطقه فراهم کرده است. بررسی داده‌های پژوهش نشان می‌دهد که این صنعت توانسته است فرصت‌هایی برای ایجاد کسب‌وکارهای جدید فراهم کند؛ اما این فرصت‌ها به‌دلیل چالش‌های ساختاری و مدیریتی، از جمله کمبود نوآوری و ضعف در بهره‌برداری از شبکه‌های بازاریابی، به‌صورت محدود تحقق یافته است. نبود زیرساخت‌های حمایتی و منابع مالی پایدار، به‌ویژه در مناطق دورافتاده، از جمله عواملی است که مانع رشد و پایداری این کسب‌وکارها شده است. ازاین‌رو، لازم است با اتخاذ سیاست‌های حمایتی هدفمند، از جمله تخصیص تسهیلات مالی و ایجاد مراکز مشاوره تخصصی، زمینه توسعه پایدار این بخش فراهم شود. نوآوری به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های کلیدی در تقویت کارآفرینی، نقش مهمی در بهبود کیفیت خدمات و محصولات گردشگری دارد. بااین‌حال، یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که بسیاری از کسب‌وکارهای جدید در بامیان نتوانسته‌اند به سطح مطلوبی از نوآوری دست یابند. این مسئله، به‌ویژه به دلیل نبود حمایت‌های دولتی کافی، محدودیت دسترسی به منابع مالی و عدم ارائه آموزش‌های تخصصی مشاهده می‌شود. در چنین شرایطی، حمایت‌های ساختاری از کارآفرینان محلی، از جمله ارائه آموزش‌های نوآورانه، توسعه شبکه‌های بازاریابی و فراهم‌سازی زیرساخت‌های مالی، موجب تسریع رشد و ارتقای کیفیت خدمات و محصولات در این بخش می‌شود. علاوه‌براین، دولت می‌تواند با تدوین سیاست‌های حمایتی و مشارکت فعالانه در بهبود شرایط اقتصادی، نقش مهمی در تسهیل دسترسی کارآفرینان به بازارهای داخلی و خارجی ایفا کند.

همچنین تأثیر صنعت گردشگری در رشد صنایع جانبی، از جمله صنایع دستی، حمل‌ونقل و خدمات محلی، یکی از نتایج مثبت این صنعت در بامیان است. این تأثیرات اقتصادی نه‌تنها به تقویت زنجیره ارزش افزوده در منطقه کمک کرده، بلکه روحیه کارآفرینی را در میان مردم محلی تقویت کرده است. بااین‌حال، محدودیت در دسترسی به منابع آموزشی و مشاوره‌ای یکی از چالش‌های اساسی در این حوزه است. کارآفرینان محلی برای دستیابی به پایداری و بهره‌وری بیشتر، نیازمند برنامه‌های آموزشی هدفمند و مشاوره‌های تخصصی در حوزه گردشگری هستند. توسعه چنین برنامه‌هایی به ارتقای مهارت‌های نیروی کار و بهبود کیفیت خدمات ارائه شده کمک می‌کند. درنهایت یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که صنعت گردشگری در بامیان تأثیر مثبتی در ارتقای سطح زندگی کارآفرینان محلی داشته است. بااین‌حال، این تأثیر به دلیل نبود زیرساخت‌های حمایتی، منابع مالی ناکافی و محدودیت در دسترسی به بازارها، به‌صورت یکنواخت در سراسر منطقه توزیع نشده است. برای دستیابی به توسعه پایدار و متوازن، لازم است اقدامات هماهنگ در زمینه بهبود زیرساخت‌ها، حمایت مالی و ترویج نوآوری در محصولات فرهنگی انجام شود. همچنین، تقویت هویت بومی و ترویج گردشگری فرهنگی به افزایش جذابیت منطقه و جذب سرمایه‌گذاری‌های بیشتر کمک می‌کند. با اتخاذ رویکردهای جامع و هماهنگ، بامیان می‌تواند به الگویی موفق در توسعه کارآفرینی مبتنی بر گردشگری تبدیل شود و نقش مهمی در تقویت اقتصاد محلی و ملی ایفا کند.

۴-۵. آزمون فرضیه‌ها

جدول ۶ نتایج آزمون هم‌بستگی پیرسون را نشان می‌دهد که به تحلیل رابطه بین توسعه صنعت گردشگری با کارآفرینی و اشتغال‌زایی در بامیان می‌پردازد. نتایج این آزمون میزان و جهت ارتباط آماری میان متغیرهای مذکور را مشخص می‌سازد.

جدول ۶: آزمون هم‌بستگی پیرسون بین گردشگری، کارآفرینی و اشتغال‌زایی (یافته‌های پژوهش)

ضریب هم‌بستگی بین دو متغیر توسعه گردشگری و اشتغال‌زایی		
متغیرها	اشتغال‌زایی	سطح معناداری
توسعه صنعت گردشگری	۰/۸۵	۰/۰۰۰
ضریب هم‌بستگی بین دو متغیر توسعه گردشگری و کارآفرینی		
متغیرها	کارآفرینی	سطح معناداری

توسعه صنعت گردشگری	۰/۷۸	۰/۰۰۰
ضرب هم‌بستگی بین دو متغیر اشتغال‌زایی و کارآفرینی		
متغیرها	کارآفرینی	سطح معناداری
اشتغال‌زایی	۰/۸۲	۰/۰۰۰

همان‌گونه که در جدول ۶ مشاهده می‌شود، نتایج آزمون هم‌بستگی پیرسون حاکی از وجود رابطه مثبت و معنادار بین متغیر مستقل (توسعه گردشگری) و متغیرهای وابسته (اشتغال‌زایی و کارآفرینی) در بامیان است. مطالعه حاضر نشان می‌دهد که توسعه صنعت گردشگری تأثیر شایان توجهی در اشتغال‌زایی دارد. بهبود زیرساخت‌های گردشگری، ارتقای کیفیت خدمات و اجرای سیاست‌های حمایتی هدفمند به فراهم شدن فرصت‌های شغلی پایدار و متنوع منجر می‌شود. این امر، به‌ویژه در مناطقی مانند بامیان که از منابع طبیعی و فرهنگی غنی بهره‌مند است، اهمیت بیشتری می‌یابد. توسعه گردشگری در این منطقه، نه تنها به ایجاد مشاغل مستقیم در حوزه‌هایی مانند اقامتگاه‌ها، حمل‌ونقل و خدمات محلی کمک می‌کند، بلکه با تقویت زنجیره‌های تأمین، مشاغل غیرمستقیم و جانبی را نیز به وجود می‌آورد. همچنین این توسعه به اشتغال‌زایی برای گروه‌های آسیب‌پذیر از جمله زنان و جوانان منجر شده و نرخ بیکاری را به‌طور چشمگیری کاهش می‌دهد. همچنین تقویت مهارت‌های نیروی کار محلی و کاهش مهاجرت به مناطق شهری از دیگر پیامدهای مثبت این فرایند است.

علاوه بر اشتغال‌زایی، گردشگری تأثیر عمیقی در تقویت و گسترش کارآفرینی در منطقه دارد. این صنعت با فراهم کردن فرصت‌های نوآورانه و متنوع، بستری مناسب برای راه‌اندازی و توسعه کسب‌وکارهای جدید فراهم می‌کند. در مناطقی مانند بامیان، کارآفرینان می‌توانند با بهره‌برداری از ظرفیت‌های طبیعی و فرهنگی منحصربه‌فرد، در حوزه‌هایی نظیر صنایع دستی، اقامتگاه‌های بومی و خدمات گردشگری، نوآوری و رشد اقتصادی را تسریع بخشند. حمایت‌های مالی، آموزشی و مشاوره‌ای از سوی دولت و نهادهای مرتبط به تقویت توانمندی‌های کارآفرینان محلی منجر می‌شود. از این طریق، گردشگری نه تنها به افزایش درآمد کسب‌وکارهای کوچک و متوسط کمک می‌کند، بلکه به ارتقای نوآوری در ارائه محصولات و خدمات، به‌ویژه در حوزه‌های مرتبط با فرهنگ و میراث محلی، نیز می‌انجامد.

رابطه دوسویه میان اشتغال‌زایی و کارآفرینی نیز از یافته‌های مهم این پژوهش است. نتایج نشان می‌دهد که افزایش فرصت‌های شغلی در صنعت گردشگری، انگیزه و توانمندی مالی افراد را برای راه‌اندازی کسب‌وکارهای جدید افزایش می‌دهد. از سوی دیگر، کارآفرینی در این صنعت با ایجاد مشاغل جدید و تقویت زنجیره‌های تأمین، به رشد اشتغال و کاهش بیکاری کمک می‌کند. این تعامل مثبت میان اشتغال‌زایی و کارآفرینی، نقش کلیدی گردشگری را در توسعه اقتصادی و اجتماعی مناطق کمتر توسعه‌یافته مانند بامیان برجسته می‌سازد.

در مجموع، یافته‌های این پژوهش حاکی از آن است که سرمایه‌گذاری هدفمند و برنامه‌ریزی شده در صنعت گردشگری تأثیرات اقتصادی و اجتماعی گسترده‌ای در منطقه بامیان داشته باشد. بهره‌برداری بهینه از ظرفیت‌های طبیعی و فرهنگی منطقه، همراه با توسعه زیرساخت‌ها، ارتقای مهارت‌های نیروی کار، و حمایت‌های مالی و مشاوره‌ای از کارآفرینان، می‌تواند زمینه‌ساز توسعه پایدار و بهبود کیفیت زندگی در این منطقه شود. این نتایج بر اهمیت نقش صنعت گردشگری به‌عنوان ابزاری برای توانمندسازی اقتصادی و اجتماعی تأکید می‌کند و ضرورت توجه بیشتر به این حوزه را برای سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان منطقه‌ای و ملی نشان می‌دهد.

در ادامه، جدول (۷) نتایج حاصل از برآورد مدل رگرسیون خطی ساده را ارائه می‌دهد که به تحلیل اثر توسعه صنعت گردشگری به‌عنوان متغیر مستقل بر کارآفرینی و اشتغال‌زایی به‌عنوان متغیرهای وابسته در بامیان می‌پردازد.

جدول ۷: برآورد رگرسیون خطی ساده برای بررسی اثر گردشگری بر کارآفرینی و اشتغال‌زایی (یافته‌های پژوهش)

مدل ۱: اثر توسعهٔ صنعت گردشگری بر اشتغال‌زایی					
متغیرها	ضرایب غیر استاندارد (B)	خطای استاندارد	ضرایب استاندارد شده (Beta)	آمارهٔ T	سطح معناداری
توسعهٔ صنعت گردشگری	۱/۳۲	۰/۰۵	۰/۶۷	۱۳/۴۰	۰/۰۰۰
ضریب تعیین (R^2)	۰/۴۵		ضریب تعیین تعدیل شده		۰/۴۴
آمارهٔ F	۱۷۹/۵۶		سطح معناداری مدل		۰/۰۰۰
مدل ۲: اثر توسعهٔ صنعت گردشگری بر کارآفرینی					
متغیرها	ضرایب غیر استاندارد (B)	خطای استاندارد	ضرایب استاندارد شده (Beta)	آمارهٔ T	سطح معناداری
توسعهٔ صنعت گردشگری	۱/۴۵	۰/۰۴	۰/۷۲	۱۸/۰۰	۰/۰۰۰
ضریب تعیین (R^2)	۰/۵۲		ضریب تعیین تعدیل شده		۰/۵۱
آمارهٔ F	۳۲۴/۰۰		سطح معناداری مدل		۰/۰۰۰

همان‌گونه که در جدول ۷ مشاهده می‌شود، نتایج آزمون رگرسیون خطی ساده نشان می‌دهد که توسعه گردشگری دارای تأثیر مثبت و معناداری در کارآفرینی و اشتغال‌زایی در بامیان است. در مدل اول، ضریب رگرسیون نشان می‌دهد که افزایش در توسعه صنعت گردشگری به‌طور معناداری موجب افزایش اشتغال‌زایی در منطقه می‌شود. این یافته، به‌ویژه در مناطقی مانند بامیان، که از ظرفیت‌های بالقوه در حوزه گردشگری برخوردار است، اهمیت ویژه‌ای دارد. صنعت گردشگری، با توجه به ویژگی‌های طبیعی و تاریخی و فرهنگی منحصر به فرد بامیان، می‌تواند فرصت‌های شغلی جدیدی ایجاد کند. از آنجاکه بامیان به‌عنوان یک مقصد گردشگری با جاذبه‌های فرهنگی و تاریخی شناخته می‌شود، افزایش توسعه زیرساخت‌ها، خدمات گردشگری و تبلیغات می‌تواند زمینه‌ساز جذب گردشگران داخلی و خارجی و در نتیجه فراهم کردن فرصت‌های شغلی پایدار برای نیروی کار محلی باشد. تحلیل‌های آماری در این زمینه نشان می‌دهند که ضریب استاندارد شده در مدل رگرسیون اشتغال‌زایی، نشان‌دهنده تأثیر معنادار و مثبت توسعه صنعت گردشگری در اشتغال‌زایی است. این امر، به‌ویژه در بامیان که بسیاری از جوانان و زنان به دلیل محدودیت‌های اقتصادی و اجتماعی با چالش‌های بیکاری مواجه‌اند، اهمیت می‌یابد. با توجه به وضعیت اقتصادی و اجتماعی منطقه، صنعت گردشگری می‌تواند به‌عنوان فرصتی راهبردی برای کاهش بیکاری و افزایش اشتغال پایدار عمل کند. از آنجاکه بامیان ظرفیت‌های طبیعی و فرهنگی غنی دارد، این صنعت می‌تواند به‌منزله موتور محرکی برای اشتغال‌زایی در بخش‌های مختلف از جمله هتل‌داری، حمل و نقل، صنایع دستی و خدمات گردشگری عمل کند. به‌ویژه در زمینه اشتغال جوانان و زنان، که از اولویت‌های توسعه در این منطقه به شمار می‌آید، گردشگری می‌تواند مستقیم به فراهم کردن فرصت‌های شغلی پایدار کمک کند.

در مدل دوم، که به بررسی تأثیر توسعه صنعت گردشگری بر کارآفرینی پرداخته است، نتایج مشابهی مشاهده می‌شود. ضریب رگرسیون نشان می‌دهد که صنعت گردشگری به‌طور معناداری به افزایش کارآفرینی در بامیان کمک می‌کند. این یافته، به‌ویژه در شرایطی که بامیان با چالش‌های اقتصادی و بیکاری مواجه است، اهمیت دارد. صنعت گردشگری به‌مثابه ی مؤثر در ایجاد کسب‌وکارهای جدید و نوآورانه در این منطقه عمل می‌کند. به‌ویژه با توجه به جاذبه‌های فرهنگی و تاریخی بامیان، کارآفرینان محلی می‌توانند از این فرصت‌ها برای راه‌اندازی کسب‌وکارهای جدید در حوزه‌هایی مانند رستوران‌ها، هتل‌ها، فروشگاه‌های صنایع دستی، توره‌های گردشگری و سایر خدمات مرتبط بهره‌برداری کنند. در واقع توسعه گردشگری در بامیان می‌تواند به‌عنوان عاملی مؤثر در افزایش نوآوری‌های کارآفرینانه و ارتقای سطح زندگی کارآفرینان محلی عمل کند.

تحلیل‌های آماری در این مدل نیز نشان‌دهنده معناداری آماری نتایج است. در هر دو مدل، سطح معناداری کمتر از سطح آستانه ۰/۰۵ قرار دارد. این امر بیانگر این است که رابطه میان توسعه صنعت گردشگری و متغیرهای وابسته اشتغال‌زایی و کارآفرینی از لحاظ آماری معنادار است. این یافته‌ها به‌طور قوی تأکید می‌کنند که تأثیرات مشاهده شده در نتایج آزمون‌ها تصادفی نبوده و به‌طور معناداری در سطح جامعه مطالعه

شده تأثیرگذارند. این امر، به‌ویژه در بامیان که به‌عنوان منطقه‌ای با پتانسیل‌های گردشگری بالا شناخته می‌شود، اهمیت ویژه‌ای دارد. در این منطقه، توسعه صنعت گردشگری می‌تواند به‌مثابه ابزاری راهبردی برای ارتقای وضعیت اقتصادی و اجتماعی عمل کند و به‌ویژه در کاهش بیکاری و افزایش فرصت‌های شغلی و کارآفرینی برای جوانان و زنان مؤثر باشد.

در نهایت، تحلیل‌های انجام شده نشان می‌دهند که مدل‌های رگرسیون توانسته‌اند بخش شایان توجهی از تغییرات در متغیرهای وابسته را تبیین کنند. این امر نشان‌دهنده اهمیت صنعت گردشگری به‌عنوان عامل توسعه اقتصادی و اجتماعی در بامیان است. با توجه به ویژگی‌های خاص این منطقه، از جمله جاذبه‌های طبیعی و فرهنگی، توسعه گردشگری به‌طور مؤثری به ارتقای اشتغال‌زایی و کارآفرینی کمک می‌کند. در این راستا، سیاست‌گذاری‌های مناسب در زمینه تقویت زیرساخت‌های گردشگری، تبلیغات و بازاریابی، آموزش نیروی کار و حمایت از کارآفرینان محلی به‌طور چشمگیری به رشد و توسعه پایدار صنعت گردشگری و در نتیجه بهبود وضعیت اقتصادی و اجتماعی بامیان کمک می‌کند. درنهایت جدول ۸ نتایج حاصل از تحلیل کیفی پژوهش را ارائه می‌دهد که مبتنی بر نظرات و تجربیات مشارکت‌کنندگان درباره نقش صنعت گردشگری در تقویت کارآفرینی و اشتغال‌زایی در بامیان است.

جدول ۸: نتایج تحلیل کیفی دیدگاه مشارکت‌کنندگان درباره پیامدهای گردشگری (یافته‌های پژوهش)

کدهای اولیه	مضامین محوری	مضامین انتخابی	شواهد (نقل قول‌ها)
نبود زیرساخت مناسب، کمبود حمل‌ونقل	ضعف زیرساخت‌های گردشگری	موانع توسعه گردشگری	جاده مناسبی برای دسترسی به مناطق گردشگری وجود ندارد.
تبلیغات ناکافی، آگاهی کم مردم محلی	ضعف در بازاریابی و تبلیغات	موانع توسعه گردشگری	بسیاری از گردشگران حتی نمی‌دانند بامیان چه ظرفیت‌هایی دارد.
اشتغال‌زایی در بخش‌های خدماتی و صنایع دستی	اشتغال‌زایی مستقیم و غیرمستقیم	تأثیرات مثبت گردشگری در اشتغال‌زایی	بعد از اینکه گردشگری رونق گرفت، مردم محلی شروع کردند به فروش صنایع دستی.
تأسیس رستوران‌ها و اقامتگاه‌های جدید	فرصت‌های کارآفرینی در بخش گردشگری	تأثیرات مثبت گردشگری در کارآفرینی	راه‌اندازی مهمان‌خانه کوچک با درآمد بالا
حمایت ناکافی دولت، دسترسی محدود به منابع مالی	موانع سیاست‌گذاری و مالی	موانع توسعه گردشگری	اگر دولت حمایت کند، ما می‌توانیم کسب‌وکارهای بیشتری راه‌اندازی کنیم.
حفظ فرهنگ محلی، رشد صنایع دستی	تقویت فرهنگ محلی و حفظ هویت فرهنگی	تأثیرات مثبت گردشگری در فرهنگ محلی	گردشگری باعث شده که مردم بیشتر به فرهنگ و هنر محلی توجه کنند.
افزایش آگاهی جوانان، کاهش مهاجرت	توسعه مهارت‌ها و کاهش مهاجرت	تأثیرات مثبت گردشگری در جامعه	جوانان دیگر به شهرها مهاجرت نمی‌کنند و در اینجا مشغول به کار می‌شوند.

همان‌گونه که در جدول ۸ مشاهده می‌شود، نتایج تحلیل کیفی نشان می‌دهد که مشارکت‌کنندگان از یک‌سو، به نقش مثبت صنعت گردشگری در فراهم کردن فرصت‌های شغلی، توسعه کسب‌وکارهای محلی و تقویت کارآفرینی اشاره کرده‌اند و از سویی دیگر، به چالش‌هایی نظیر ضعف زیرساخت‌ها دسترسی نداشتن به امکانات حمل‌ونقل عمومی به‌عنوان موانع اصلی پیش‌روی این صنعت در بامیان تأکید داشته است. یکی از برجسته‌ترین چالش‌ها، ضعف زیرساخت‌های گردشگری در منطقه است که شامل کمبود جاده‌های استاندارد، محدودیت در امکانات حمل‌ونقل عمومی و فقدان اقامتگاه‌های مدرن و مناسب می‌شود. این عوامل نه تنها تجربه گردشگران را تحت تأثیر قرار داده، بلکه توان رقابتی بامیان را در جذب گردشگران داخلی و خارجی به شدت کاهش داده است. در این میان، ضعف در برنامه‌ریزی راهبردی و نبود تبلیغات مؤثر نیز به‌عنوان موانعی مهم، مانع از بهره‌برداری کامل از ظرفیت‌های گردشگری منطقه شده است.

همچنین نتایج نشان می‌دهد که صنعت گردشگری در بامیان، به‌رغم محدودیت‌های موجود، توانسته است به‌طور درخور توجهی در فراهم کردن فرصت‌های شغلی مستقیم و غیرمستقیم نقش آفرینی کند. ایجاد مشاغل مرتبط با صنایع دستی، خدمات گردشگری و حتی بخش زراعتی،

شواهدی از این تأثیر مثبت است. این امر نشان می‌دهد که گردشگری، به‌منزله ابزاری قدرتمند، به کاهش نرخ بیکاری و جلوگیری از مهاجرت نیروی کار جوان کمک می‌کند. با این حال، پایداری این مشاغل به شدت به سیاست‌های حمایتی دولت، سرمایه‌گذاری‌های هدفمند و آموزش‌های مهارتی وابسته است. این یافته‌ها بر ضرورت تدوین راهبردهای جامع برای توسعه اشتغال پایدار در صنعت گردشگری تأکید دارند.

تحلیل عمیق‌تر داده‌ها نشان می‌دهد که گردشگری در بامیان، بستری مناسب برای تقویت کارآفرینی در میان جامعه محلی فراهم کرده است. تأسیس کسب‌وکارهای کوچک مانند رستوران‌ها، اقامتگاه‌های بوم‌گردی و فروشگاه‌های صنایع دستی، نمونه‌هایی از این پویایی کارآفرینانه است. بسیاری از کارآفرینان محلی با بهره‌گیری از منابع بومی و ظرفیت‌های فرهنگی منطقه، توانسته‌اند محصولات و خدمات نوآورانه‌ای ارائه دهند. با این حال، چالش‌هایی مانند محدودیت در دسترسی به منابع مالی، نبود حمایت‌های نهادی و کمبود شبکه‌های بازاریابی، روند توسعه کارآفرینی را با موانع جدی مواجه کرده است. این یافته‌ها به وضوح نشان می‌دهند که توسعه کارآفرینی در صنعت گردشگری بامیان، نیازمند تقویت زیرساخت‌های حمایتی و ارائه تسهیلات مالی و آموزشی هدفمند است.

علاوه بر این، گردشگری تأثیرات عمیق و مثبتی در فرهنگ محلی بامیان داشته است. احیای صنایع دستی، ترویج آگاهی درباره ارزش‌های فرهنگی و تقویت هویت بومی از جمله دستاوردهای این صنعت بوده است. با این حال، توسعه فرهنگی باید به گونه‌ای مدیریت شود که از تخریب یا تجاری‌سازی افراطی فرهنگ محلی جلوگیری شود. این امر نیازمند برنامه‌ریزی دقیق و هماهنگی میان نهادهای دولتی، بخش خصوصی و جامعه محلی است تا اطمینان حاصل شود که توسعه گردشگری با حفظ ارزش‌های فرهنگی و زیست‌محیطی منطقه همراه است.

در مجموع، تحلیل کیفی داده‌ها نشان می‌دهد که صنعت گردشگری در بامیان، با وجود چالش‌های متعدد، ظرفیت‌های درخور توجهی برای اشتغال‌زایی، تقویت کارآفرینی و توسعه فرهنگی دارد. با این حال، بهره‌برداری کامل از این ظرفیت‌ها مستلزم اتخاذ رویکردی جامع و پایدار است که در آن، زیرساخت‌های فیزیکی و نهادی تقویت شوند، آموزش‌های مهارتی گسترش یابند و حمایت‌های مالی و دولتی به‌طور هدفمند ارائه شوند. در نهایت، هماهنگی میان تمامی ذی‌نفعان، از جمله دولت، بخش خصوصی و جامعه محلی، می‌تواند زمینه‌ساز توسعه پایدار گردشگری در بامیان شود و این منطقه را به یکی از قطب‌های گردشگری اقتصادی و فرهنگی افغانستان تبدیل کند.

بحث

نتایج این پژوهش نشان می‌دهند که به احتمال زیاد توسعه صنعت گردشگری در بامیان تأثیرات معنادار و شایان توجهی در اشتغال‌زایی و کارآفرینی دارد. تحلیل‌های آماری، از جمله آزمون هم‌بستگی پیرسون و مدل‌های رگرسیون خطی ساده، رابطه مثبت و معناداری میان توسعه گردشگری و دو متغیر وابسته اشتغال‌زایی و کارآفرینی را تأیید می‌کنند. این نتایج به‌ویژه در مناطقی که توسعه‌ای مانند بامیان که ظرفیت‌های طبیعی و فرهنگی غنی دارند، اهمیت بسزایی داد؛ به‌ویژه با توجه به چالش‌های اقتصادی و اجتماعی که این منطقه با آن‌ها مواجه است، صنعت گردشگری می‌تواند به‌منزله موتور محرکی برای توسعه اقتصادی و اجتماعی منطقه عمل کند. نتایج حاصل از این پژوهش، که نشان‌دهنده رابطه مثبت و معنادار میان توسعه صنعت گردشگری و دو متغیر اشتغال‌زایی و کارآفرینی در بامیان است، با یافته‌های مطالعات پیشین هم‌خوانی دارد و آن را تقویت می‌کند. برای نمونه، پژوهش الیزابت و همکاران (2024)، که به بررسی تأثیرات توسعه گردشگری در اشتغال‌زایی در کشورهای اتحادیه اروپا پرداخته است، بیان می‌دارد که توسعه گردشگری نقش درخور توجهی در اشتغال‌زایی ایفا کرده است. همچنین مطالعه کایا (2021) با تمرکز بر نقش گردشگری در تقویت کارآفرینی، نشان می‌دهد که گردشگری با اشتغال‌زایی، افزایش درآمد محلی و ارتقای ارزش‌های اجتماعی و محیط‌زیستی، بستری مناسب را برای کارآفرینی فراهم می‌سازد. در ایران نیز، مطالعات همچون حبیبی شکوهی (۱۴۰۲) نقش توسعه صنعت گردشگری بر کارآفرینی، اشتغال‌زایی و رشد اقتصادی استان گیلان مطرح کرده‌اند. نتایج این پژوهش بیانگر اثر مثبت و معنادار توسعه صنعت گردشگری بر کارآفرینی و اشتغال‌زایی در این استان بوده‌اند.

توسعه صنعت گردشگری در بامیان به طور معناداری فرصت‌های شغلی جدیدی در بخش‌های مختلف اقتصادی ایجاد می‌کند. در این راستا، بهبود زیرساخت‌ها، ارتقای کیفیت خدمات گردشگری و تقویت ظرفیت‌های بومی موجب افزایش اشتغال در بخش‌هایی نظیر هتل‌داری، حمل‌ونقل، صنایع دستی و خدمات گردشگری می‌شود. همچنین این صنعت به طور مستقیم و غیرمستقیم به افزایش فرصت‌های کارآفرینی در سطح محلی منجر می‌شود. ایجاد کسب‌وکارهای جدید در حوزه‌هایی مانند اقامتگاه‌های بوم‌گردی، رستوران‌ها و فروشگاه‌های صنایع دستی، نشان‌دهنده تأثیر مثبت گردشگری در تقویت نوآوری و رشد اقتصادی در سطح خرد است.

یکی از یافته‌های کلیدی این پژوهش، شناسایی رابطه دوسویه میان اشتغال‌زایی و کارآفرینی است. افزایش فرصت‌های شغلی در صنعت گردشگری، نه تنها به تقویت توانمندی مالی و انگیزه افراد برای راه‌اندازی کسب‌وکارهای جدید می‌انجامد، بلکه خود به طور مستقیم به رشد و گسترش مشاغل جدید و تقویت زنجیره‌های تأمین منجر می‌شود. این رابطه تعاملی، نقش صنعت گردشگری را به منزله عاملی کلیدی در توسعه اقتصادی و اجتماعی مناطق کم‌توسعه، مانند بامیان، برجسته می‌سازد.

با این حال، این پژوهش همچنین چالش‌های ساختاری و مدیریتی موجود در مسیر توسعه گردشگری در بامیان را شناسایی کرده است. ضعف زیرساخت‌ها، کمبود حمل‌ونقل عمومی و نبود اقامتگاه‌های مناسب، از جمله موانع عمده‌ای هستند که توان رقابتی بامیان را در جذب گردشگران داخلی و خارجی کاهش می‌دهند. علاوه بر این، ضعف در برنامه‌ریزی راهبردی، کمبود زیرساخت‌های حمایتی و نبود تبلیغات موثر، از جمله موانع اصلی در بهره‌برداری بهینه از ظرفیت‌های گردشگری منطقه مطرح به شمار می‌روند. این موانع موجب شده‌اند پتانسیل‌های طبیعی، تاریخی و فرهنگی بامیان نتوانند به صورت کامل در خدمت توسعه اقتصادی منطقه قرار گیرند. با وجود این، باید به محدودیت‌های تحقیق نیز توجه داشت. از جمله این محدودیت‌ها می‌توان به دسترسی محدود به داده‌های آماری دقیق، نبود منابع کافی درباره تجربه‌های بومی در زمینه گردشگری و محدودیت زمانی در انجام مصاحبه‌های عمیق با فعالان محلی اشاره کرد. همچنین تمرکز مطالعه بر منطقه بامیان ممکن است قابلیت تعمیم نتایج به سایر مناطق گردشگری افغانستان را کاهش دهد. با در نظر گرفتن این محدودیت‌ها، یافته‌های تحقیق می‌توانند به عنوان گامی مقدماتی برای پژوهش‌های گسترده‌تر در حوزه گردشگری و اشتغال‌زایی در افغانستان تلقی شوند.

نتایج تحلیل کیفی داده‌ها نیز نشان می‌دهند با وجود این چالش‌ها، گردشگری در بامیان توانسته است به طور چشمگیری در اشتغال‌زایی و تقویت کارآفرینی نقش آفرینی کند. بسیاری از کسب‌وکارهای محلی، به ویژه در زمینه صنایع دستی و خدمات گردشگری، با بهره‌برداری از ظرفیت‌های بومی و فرهنگی، موفق به فراهم کردن فرصت‌های شغلی جدید شده‌اند. با این حال، برای تقویت این روند و دستیابی به توسعه پایدار در صنعت گردشگری، ضروری است اقداماتی مشخص و مبتنی بر نیازهای محلی صورت گیرد. برای نمونه، ایجاد مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای گردشگری در بامیان با تمرکز بر تربیت راهنمایان محلی، آموزش زبان‌های خارجی و مهارت‌های خدماتی، می‌تواند به افزایش کیفیت خدمات گردشگری کمک کند. همچنین، راه‌اندازی صندوق حمایت مالی ویژه کسب‌وکارهای کوچک گردشگری با ارائه وام‌های کم‌بهره و بازپرداخت بلندمدت، امکان رشد کارآفرینی را فراهم می‌سازد. از سویی دیگر، توسعه مسیرهای دسترسی به جاذبه‌های طبیعی و تاریخی بامیان، از طریق بهسازی راه‌های روستایی و نصب تابلوهای راهنما، نقش مهمی در جذب گردشگران خواهد داشت. در کنار این اقدامات، تدوین یک نقشه راه راهبردی گردشگری با مشارکت جامعه محلی، نهادهای دولتی و بخش خصوصی، به هم‌راستاسازی فعالیت‌ها و افزایش بهره‌وری در این حوزه می‌انجامد.

در نهایت یافته‌های این پژوهش بر اهمیت توسعه صنعت گردشگری به عنوان ابزاری مؤثر در توانمندسازی اقتصادی و اجتماعی تأکید می‌کنند؛ به ویژه در مناطقی مانند بامیان، که از ظرفیت‌های بی‌نظیر طبیعی و فرهنگی برخوردار است، سیاست‌گذاری‌های مناسب در زمینه تقویت زیرساخت‌ها، مانند بهسازی جاده‌های مسیر ساحات گردشگری، ساخت ایستگاه‌های خدمات رفاهی، ساخت سرویس‌های بهداشتی استاندارد، و نصب تابلوهای راهنمایی برای معرفی مکان‌های تاریخی، از جمله اقدامات ضروری به شمار می‌روند. راه‌اندازی مرکز اطلاعات گردشگری در میدان هوایی بامیان، تأمین اینترنت پرسرعت در مناطق گردشگری و احداث مهمان‌سراها محلی با حمایت دولت یا بخش

خصوصی، از دیگر گام‌های اساسی در راستای توسعه زیرساخت‌ها هستند. افزون بر این، ساخت بازارچه‌های صنایع‌دستی با تجهیزات اولیه مانند برق و آب و سایه‌بان، زمینه‌ساز مشارکت اقتصادی جامعه محلی در صنعت گردشگری خواهد بود. علاوه بر این، ارتقای مهارت‌های نیروی کار، تبلیغات و بازاریابی و حمایت از کارآفرینان محلی به رشد پایدار صنعت گردشگری و بهبود وضعیت اقتصادی و اجتماعی منجر می‌شود؛ از این‌رو، این پژوهش ضرورت توجه بیشتر به توسعه گردشگری به عنوان اولویتی راهبردی برای سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان منطقه‌ای و ملی را برجسته می‌سازد.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

ORCID:

Mohammad Ibrahim Akbary

 <http://orcid.org/0009000302518401>

منابع

- آرمان مهر، محمدرضا و اسلامی فر، مرضیه (۱۳۹۷). بررسی تأثیر جذب گردشگر خارجی بر اشتغال و پیش‌بینی روند. پژوهشنامه بازرگانی، ۲۲(۸۷)، ۳۵-۶۶. [لینک](#)
- اربابیان، شیرین، زمانی، زهرا و رحیمی، معصومه (۱۳۹۳). بررسی اثر گردشگری در توسعه کارآفرینی. برنامه‌ریزی توسعه گردشگری، ۳(۱۰)، ۱۲۶-۱۴۶. [لینک](#)
- اداره مرکزی احصائیه (۱۳۹۰). سروی اقتصادی، اجتماعی و دیموگرافیکی بامیان. [لینک](#)
- بساک، سعید و دین‌پرست، ساجده (۱۳۹۹). بررسی نقش گردشگری روستایی در توسعه اقتصادی روستاهای هدف گردشگران (مطالعه موردی: روستاهای دهستان مدرس، شهرستان شوشتر). جغرافیا و روابط انسانی، ۳(۱)، ۲۶۹-۲۸۶. [لینک](#)
- بختیاری، صادق و یزدانی، مرتضی (۱۳۸۹). بررسی آثار مستقیم و غیرمستقیم گردشگری بر اشتغال. اقتصاد مالی، ۵(۱۳)، ۴۹-۶۰. [لینک](#)
- جعفری، عزیزاله، نادعلی‌پور، زهرا، حیدری‌فر، زهرا و باقری، محسن (۱۳۹۹). اشتغال‌زایی صنعت گردشگری با رویکرد پویایی سیستم‌ها. گردشگری و توسعه، ۹(۳)، ۱۵۳-۱۷۲. <https://doi.org/10.22034/jtd.2020.216474.1944.172-153>
- حبیبی شکوهی، حسن، قربانی شمشاد سرا، جعفر و حسینی علی‌آباد، سید محمدرضا (۱۴۰۲). نقش توسعه صنعت گردشگری در ایجاد کارآفرینی و اشتغال‌زایی و تأثیر آن در رشد اقتصادی؛ مورد مطالعه: استان گیلان. مطالعات کاربردی در علوم مدیریت و توسعه، ۸(۱)، ۱۰۷-۱۱۴. [لینک](#)
- رنجبر، علی، تاج‌آبادی، رضا، شعبانی، سمیه و برهانی یزدی، بهاره (۱۳۹۰). تأثیر صنعت توریسم و گردشگری در اشتغال‌زایی و کارآفرینی پایدار. همایش گردشگری و توسعه پایدار، همدان. [لینک](#)
- علیار، قربان و اسماعیل‌نژاد، مرتضی (۱۴۰۰). شناسایی روند تغییرات متغیرهای اقلیمی در مناطق کوهستانی (مطالعه موردی: ولایت بامیان افغانستان). مطالعات جغرافیایی مناطق کوهستانی، ۲(۲)، ۱۷-۳۲. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.27172325.1400.2.6.2.8>
- فیض‌پور، محمدعلی، انصاری سامانی، حبیب و ناصری، زهرا (۱۴۰۲). بررسی عوامل مؤثر بر مطالعات امکان‌سنجی توسعه گردشگری در استان کرمانشاه؛ ارزیابی دیدگاه جامعه محلی. مطالعات اجتماعی گردشگری، ۱۱(۲۳)، ۱-۳۶. <https://doi.org/10.61186/journalitor.36202.11.23.1>
- هاشمی دیزج، عبدالرحیم، سادات زارنجی، ژیللا فرزانه و جامی اودولو، مریم (۱۴۰۲). چالش‌ها فراروی توسعه اقتصاد گردشگری شهری (مطالعه موردی: شهر اردبیل). جغرافیایی فضای گردشگری، ۱۳(۴۹)، ۲۱-۳۵. [لینک](#)
- هاشمی، سید سعید، ایمانی خوشخو، محمدحسین و میر غفوری، سید حبیب‌الله (۱۴۰۰). طراحی مدل توسعه کارآفرینی گردشگری فرهنگی. مطالعات اجتماعی گردشگری، ۹(۱۸)، ۹۱-۱۱۴. <https://doi.org/10.22034/jcsc.2020.135045.2206>

Amin, M., Ryu, K., Cobanoglu, C., Rezaei, S., & Wulan, M. (2020). Examining the effect of shopping mall attributes in predicting tourist shopping satisfaction and behavioral intentions: variation across generation X and Y. *Journal of Quality Assurance in Hospitality and Tourism*, 22(5), 1–28. <http://dx.doi.org/10.1080/1528008X.2020.1818667>

- Alhemimah, A., Baquero, A., Al-Romeedy, B. S., & Khairy, H. A. (2024). Green organizational learning and sustainable work behavior in tourism and hotel enterprises: Leveraging green intrinsic motivation and green training. *Geojournal of Tourism and Geosites*, 55(4), 1134–1147. <https://doi.org/10.30892/gtg.55314-1286>
- Aquino, R. S. (2022). Community change through tourism social entrepreneurship. *Annals of Tourism Research*, 95, 103442. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2022.103442>
- Ady, S. U., Moslehpour, M., Van, D. N., & Johari, S. M. (2022). The impact of sustainable tourism growth on the economic development: Evidence from a developing economy. *Cuadernos De Economia*, 45(127), 130–139. <https://doi.org/10.32826/cude.v1i127.611>
- Bulgan, G., Isik Maden, S., & Yildirim, S. (2019). The effect of tourism sector on economic growth: An empirical study on Turkey. *Journal of Yaşar Üniversitesi*, 14(55), 215–225. <https://doi.org/10.19168/jyasar.529762>
- Brookes, M., & Altinay, L. (2015). *Entrepreneurship in hospitality and tourism: A global perspective*. Goodfellow Publishers.
- Baum, T., Solnet, D., Robinson, R., & Mooney, S. K. (2020). Tourist employment paradoxes: A perspective article. *Tourism Review*, 75(1), 252–255. <https://doi.org/10.1108/TR-05-2019-0188>
- Bosworth, G., & Farrell, H. (2011). Tourism entrepreneurs in Northumberland. *Annals of Tourism Research*, 38(4), 1474–1494. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2011.03.015>
- Condratov, I. (2017). The relation between tourism and unemployment: A panel data approach. *Journal of Tourism—Studies and Research in Tourism*, 23(23), 1–6. [Link](#)
- Demir, M., Demir, S. S., Ergen, F. D., & Dalgic, A. (2021). The factors affecting hotel choice of consumers during the Covid-19 process. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 7(1), 82–94. <https://doi.org/10.24289/ijsser.857679>
- Erzsebet, I. (2024). Examining the contribution of tourism to employment in the European Union. *Journal of Tourism Theory and Research*, 10(2), 53–60. <https://doi.org/10.24288/jttr.1513287>
- Esmailnejad, M. (2021). Identification of the geotourism potential of Afghanistan, A case study: Bamiyan County. *Geojournal of Tourism and Geosites*, 36(2spl), 630–636. <https://doi.org/10.30892/gtg.362spl10-692>
- Fu, H., Okumus, F., Wu, K., & Koseoglu, M. A. (2019). The entrepreneurship research in hospitality and tourism. *International Journal of Hospitality Management*, 78, 1–12. <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2018.10.005>
- Fernandez-Bedoya, V. H., Ruiz-Palacios, M. A., Meneses-La-Riva, M. E., & Suya-Vega, J. A. (2025). Tourism entrepreneurship in Latin America: A systematic review of challenges, strategies, and Post-Covid-19 perspectives. *Sustainability*, 17(3), 989. <https://doi.org/10.3390/su17030989>
- Fieger, P., Rice, J. L., Prayag, G., & Hall, C. M. (2024). Employment outcomes for Australian tourism and hospitality VET graduates during the COVID-19 pandemic. *Journal of Hospitality and Tourism Education*, 37(1), 102-108. <https://doi.org/10.1080/10963758.2023.2295554>

- Gomez Lopez, C. S., & Barron Arreola, K. S. (2019). Impacts of tourism and the generation of employment in Mexico. *Journal of Tourism Analysis: Revista de Analisis Turistico*, 26(2), 94–114. <http://dx.doi.org/10.53596/jta.v26i2.347>
- Hussein, H., Albadry, O. M., Mathew, V., Al-Romeedy, A. S., Alsetoohy, O., Abou Kamar, M., & Khairy, H. A. (2024). Digital Leadership and Sustainable Competitive Advantage: Leveraging Green Absorptive Capability and Eco-Innovation in Tourism and Hospitality Businesses. *Sustainability*, 16(13), 1–21. <https://doi.org/10.3390/su16135371>
- Higgins-Desbiolles, F. (2018). Sustainable tourism: Sustaining tourism or something more? *Tourism Management Perspectives*, 25, 157–160. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2017.11.017>
- Hutchings, K., Moyle, C. L., Chai, A., Garofano, N., & Moore, S. (2020). Segregation of women in tourism employment in the APEC region. *Tourism Management Perspectives*, 34, 100655. <http://dx.doi.org/10.1016/j.tmp.2020.100655>
- Khairy, H. A., Elzek, Y., Abdulsalam Saeed, A. A., & Hashad, M. E. (2023). The impact of tourism seasonality on employees' entrepreneurship intention and intention to leave in egyptian tourism and hospitality industry: The moderating role of internal corporate social responsibility. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, 12(1), 171–189. <https://doi.org/10.46222/ajhtl.19770720.361>
- Kavya, M. B. (2021). A reflection on the importance of entrepreneurship in tourism development. *International Journal of Arts Science and Humanities*, 8(S1-Feb), 170–179. <http://dx.doi.org/10.34293/sijash.v8iS1-Feb.3949>
- Ladkin, A., Mooney, S., Solnet, D., Baum, T., Robinson, R., & Yan, H. (2023). A review of research into tourism work and employment: Launching the Annals of Tourism Research curated collection on tourism work and employment. *Annals Tourism Research*, 100(4), 103554. <http://dx.doi.org/10.1016/j.annals.2023.103554>
- Li, M., & Wu, X. (2022). Informal Tourism Employment for Poverty Alleviation Under the COVID-19 Pandemic: Research Advances and Novel Challenges. *Tourism, Aviation and Hospitality Development During the COVID-19 Pandemic*, 191–204. http://dx.doi.org/10.1007/978-981-19-1661-8_12
- Murniati, M., Maski, G., Noor, I., & Ekawaty, M. (2021). Entrepreneurship in the tourism industry: Implication on sustainable economic development. In W. A. Barnett & B. S. Sergi (Eds.), *Environmental, social, and governance perspectives on economic development in Asia* (pp. 137–156). Emerald Group Publishing Limited. <https://doi.org/10.1108/S1571-03862021000029B030>
- Manalu, S. A., Simatupang, T. M., & Novani, S. (2024). Tourism entrepreneurship research: a mixed embeddedness approach. *Cogent Business & Management*, 11(1), 2418421. <https://doi.org/10.1080/23311975.2024.2418421>
- McKercher, B. (2020). Anatomy of successful tourism shopping districts. *International Journal of Tourism Cities*, 6(4), 831–846. <http://dx.doi.org/10.1108/IJTC-12-2019-0208>

- Manzoor, F., Wei, L., Asif, M., Haq, M. Z. U., & Rehman, H. U. (2019). The contribution of sustainable tourism to economic growth and employment in Pakistan. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(19), 3785. <https://doi.org/10.3390/ijerph16193785>
- Pasca, M. G., Renzi, M. F., Di Pietro, I., & Guglielmetti Mugion, R. (2021). Gamification in tourism and hospitality research in the era of digital platforms: a systematic literature review. *Journal of Service Theory and Practice*, 31(5), 691-737. <https://doi.org/10.1108/JSTP-05-2020-0094>
- Rahman, M. H., Voumik, L. C., Nafi, S. M., & Zimon, G. (2024). Effects of tourism and other macroeconomic variables on women's employment in agricultural, industry and service sectors: evidence from African countries. *Current Issues in Tourism*, 27(14), 2287-2307. <http://dx.doi.org/10.1080/13683500.2023.2227767>
- Seker, A. (2022). The nexus between tourism and international service trade in the coronavirus pandemic: Evidence from Turkey. *Journal of Multidisciplinary Academic Tourism*, 7(1), 55-65. <https://doi.org/10.31822/jomat.2022-7-1-55>
- Somnuxpong, S., & Chiarasumran, N. (2024). Study of the environmental, economic, and social/cultural impacts of historical and cultural tourism in the old town district of Chiang Mai: Evaluating the sustainable development possibilities for a destination under consideration as a World Heritage Site. *Journal of Sustainability Research*, 6(3), e240047. <https://doi.org/10.20900/jsr20240047>
- Teruel-Sanchez, R., Briones-Peñalver, A. J., Bernal-Conesa, J. A., & Nieto, C. N. (2025). Values the entrepreneur as a driver sustainable tourism entrepreneurship. *Journal of International Entrepreneurship*, 1-29. <https://doi.org/10.1007/s10843-025-00381-0>
- Thullah, A., & Jalloh, S. A. (2021). A review of the economic, social and environmental impacts of tourism development. *American Journal of Theoretical and Applied Business*, 7(2), 39-46. <https://doi.org/10.11648/j.ajtab.20210702.12>
- UNWTO (United Nations World Tourism Organization). (2018). *Yearbook of tourism statistics*. United Nations World Tourism Organization. [Link](#)
- Vazquez Vicente, G., Martín Barroso, V., & Blanco Jimenez, F. J. (2021). Sustainable tourism, economic growth and employment—the case of the wine routes of Spain. *Sustainability*, 13(13), 7164. <https://doi.org/10.3390/su13137164>
- Vukovic, D. B., Petrovic, M., Maiti, M., & Vujko, A. (2023). Tourism development, entrepreneurship and women's empowerment—Focus on Serbian countryside. *Journal of Tourism Futures*, 9(3), 417-437. <https://doi.org/10.1108/JTF-10-2020-0167>
- Weaver, D. (2006). *Sustainable tourism: Theory and practice*. Routledge.
- Xu, J, Yu, Y., Zhang, M., & Zhang, J. Z. (2023). Impacts of digital transformation on eco-innovation and sustainable performance: Evidence from Chinese manufacturing companies. *Journal of Cleaner Production*, 393(7), 136278. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2023.136278>

Zhao, J., Yang, D., Zhao, X., & Lei, M. (2023). Tourism industry and employment generation in emerging seven economies: Evidence from novel panel methods. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, 36(3), 2206471. <https://doi.org/10.1080/1331677X.2023.2206471>

[In persian]

Aliyar, Q., & Esmaeilnezhad, M. (2021). Identifying the Trend of Climatic Variables Changes in Mountainous Regions (Case Study: Bamyan Province, Afghanistan). *Geographical Studies of Mountainous Regions*, 2(2), 17–32. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.27172325.1400.2.6.2.8>

Arbabian, S., Zamani, Z., & Rahimi, M. (2014). Investigating the Impact of Tourism on Entrepreneurship Development. *Tourism Development Planning*, 3(10), 126–146. [Link](#)

Armanmehr, M., & Eslamifar, M. (2018). The study of impact of attracting foreign tourists on employment and forecasts of the process of employment to year 1407 (Case study: Iran). *Journal of Business Research*, 22(87), 35–66. [Link](#)

Bakhtiari, S., & Yazdani, M. (2010). An Analysis of the Direct and Indirect Effects of Tourism on Employment. *Financial Economics*, 5(13), 49–60. [Link](#)

Bosak, S., & Dinparast, S. (2020). Investigating the Role of Rural Tourism in the Economic Development of Tourist Target Villages (Case Study: Villages of Modarres Rural District, Shushtar County). *Geography and Human Relations*, 3(1), 269–286. [Link](#)

Central Statistics Office (2011). Economic, Social and Demographic Survey of Bamyan. [Link](#)

Faizpour, M. A., Ansari Samani, H., & Naseri, Z. (2023). Investigating the Factors Affecting Feasibility Studies for Tourism Development in Astaneh, Kermanshah: An Evaluation of Local Community Perspectives. *Social Tourism Studies Quarterly*, 11(23), 1–36. <https://doi.org/10.61186/journalitor.36202.11.23.1>

Habibi Shokoohi, H., Ghorbani Shemshad Sara, J., & Hosseini Aliabad, S. M. R. (2023). The Role of Tourism Industry Development in Promoting Entrepreneurship and Employment and Its Impact on Economic Growth: A Case Study of Gilan Province. *Journal of Applied Studies in Management and Development Sciences*, 8(3), 107–114. [Link](#)

Hashemi Dizaj, A., Sadat Zarenji, Z. F., & Jami Oudolu, M. (2023). Challenges Facing the Development of Urban Tourism Economy (Case Study: Ardabil City). *Geographic Journal of Tourism Space*, 13(49), 21–35. [Link](#)

Hashemi, S. S., Imani Khoshkhu, M. H., & Mir Ghafoori, S. H. (2021). Designing a Model for the Development of Cultural Tourism Entrepreneurship. *Biannual Journal of Social Tourism Studies*, 9(18), 91–114. <https://doi.org/10.22034/jcsc.2020.135045.2206>

Jafari, A., Naderipour, Z., Heydarifar, Z., & Bagheri, M. (2020). Job Creation in the Tourism Industry with a System Dynamics Approach. *Tourism and Development*, 9(3), 153–172. <https://doi.org/10.22034/jtd.2020.216474.1944>

Ranjbar, A., Tajabadi, R., Shabani, S., & Borhani Yazdi, B. (2011). The Impact of the Tourism Industry on Sustainable Employment and Entrepreneurship. Tourism and Sustainable Development Conference, Hamadan. [Link](#)

COPYRIGHTS

©2025 by the authors. Published by University of Science and Culture. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

